

**DEFENSIE &
VEILIGHEID**

COUGAR EN LEOPARD WEG, MINDER F-16's EN MIJNENJAGERS

CENT VAN VLIET OVER GEVOLGEN KLEINERE KRIJGSMACHT

TECHNOSTARTER AELS RUIJT VLIEGTUIGEN OP

ROTTERDAM: HAND IN HAND VOOR VEILIGHEID

DAMEN SCHELDE NAVAL SHIPBUILDING

WWW.DAMENNAVAL.COM

DAMEN

DAMEN SCHELDE NAVAL SHIPBUILDING

Member of the DAMEN SHIPYARDS GROUP

Glacisstraat 165
4381 SE Vlissingen

P.O. Box 555
4380 AN Vlissingen

phone +31 (0)118 48 50 00
fax +31 (0)118 48 50 50

info@damennaval.com
www.damennaval.com

inhoudsopgave

Interview Cent van Vliet over Defensieplan 4

Naar een kleinere krijgsmacht – hoofdlijnen 8

Materieel – Uitrusting, reservedelen 11

DMO en CDC, sourcing als sleutelwoord 12

Landmacht, cavalerie verdwijnt 14

Marine, minder OPV's en mijnenjagers 16

Luchtmacht, Cougars weg, minder F-16's 17

Wet Veiligheidsregio's 18

JEMM-software helpt veiligheidsregio's 20

Technostarter AELS ruimt vliegtuigen op 22

Aanschaf tweede JSF rond 27

NIDV-jaarvergadering Leeuwarden 28

Hand in Hand voor Veiligheid 30

Column Recht, Joint Ventures 32

Column Cent van Vliet 33

Agenda en colofon 34

Een Leopard zet je stil en die praat niet.

Vier mijnenjagers gaan eruit.

Veel bekijks voor F-16.

Bij de voorplaat : MDe zeventien Cougar transporthelikopters gaan eruit.

Er blijven nog drie toestellen beschikbaar voor civiele taken, totdat er in 2012 voldoende NH90's zijn afgeleverd.

Foto: AVDD

'Snel aan de slag met nieuwe organisatie en investeren in ambitie'

Voordat minister Hans Hillen op 8 april zijn plannen 'Defensie na de kredietcrisis. Een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' uitbracht, was de inhoud al deels uitgelekt. Wat er in de nota stond, kon nauwelijks meer een verrassing zijn. Toch kwamen de maatregelen hard aan: het schrappen van 12.300 banen, het afstoten van alle tanks, het verkopen van een aantal schepen en F-16's en alle Cougar helikopters. De bonden waren furieus en een groot ochtendblad constateerde dat het kabinet de krijgsmacht afslacht. Zo ver wil de directeur van de NIDV, drs. Cent van Vliet, niet gaan, maar ook hij omschrijft het beleidsdocument als 'pijnlijk'. "In de eerste plaats voor het personeel en in de tweede plaats voor de materiële component en uiteindelijk dus ook voor het operationeel optreden. Defensie moet het met een miljard minder doen en dat kan en mag je niet bagatelliseren", zegt hij.

Tekst: Bert van Elk

Door gerichte samenwerking kunnen krijgsmacht en bedrijfsleven de pijn van de bezuinigingen beperken, denkt NIDV-directeur Cent van Vliet. (Foto: MH)

"In de materiële component wordt jaarlijks twintig procent van het budget geïnvesteerd, dus verdampt er bij één miljard bezuinigingen elk jaar 200 miljoen aan investeringen. Dat is slecht voor het bedrijfsleven. De NIDV stelt het wel op prijs dat minister Hillen de maatregelen zo snel mogelijk wil uitvoeren. Het defensiepersoneel weet waaraan het toe is en kan zijn conclusies trekken. De nasleep van de reorganisatie is zo kort mogelijk en als laatste: Je kunt de nieuwe organisatie en de nieuwe ambitie snel oppakken samen met de daarbij behorende investeringen."

De vraag is wel of de wens van de minister, alle problemen in één regeerperiode op te lossen, wel reëel is. Van Vliet durft daar niet volmondig 'ja' op te zeggen. "De uitwerking van de operationele plannen is al vrij gedetailleerd en ook redelijk na te rekenen. Daar ligt een solide plan onder. De aansturing en bedrijfsvoering moeten het merendeel van het geld - 600 miljoen - opleveren en die plannen zijn weinig concreet. Dat is taaie materie. Een Leopard zet je stil en die praat niet. Dat is met bedrijfsvoering en aansturing anders."

Dat de deelnemers van de NIDV de gevolgen van de bezuinigingen gaan voelen, staat als een paal boven water, maar toch ziet Van Vliet nog mogelijkheden voor de toekomst. "Enerzijds verdampt er 200 miljoen, maar een spade dieper, zie je dat veel materieelplannen op de rol zijn blijven staan. Soms is er sprake van versmalling

van de scope of van vertraging en uitsmering, maar er blijven veel investeringen staan. De komende twee jaar wordt daar overigens een flinke hap uitgenomen door de reorganisatiekosten. Sommige leveranciers moeten een iets langere adem hebben dan vooraf gedacht. In de tweede plaats staan er in de brief veel intenties en soms ook plannen voor intensivering van de samenwerking met het bedrijfsleven. De 'sourcing' agenda biedt absoluut kansen.

De NIDV heeft prioriteiten gesteld. "In de eerste plaats bestaat het gevaar dat door het vervallen van 12.000 functies de noodzakelijke kennis en ervaring bij Defensie weglekt. De NIDV gaat een goede matrix uitwerken van kennis bij overheid en bedrijfsleven om te kijken waar wij elkaar kunnen versterken. Dan ontstaat er een win-situatie voor beide. In de tweede plaats kijkt de NIDV serieus na wat in het bedrijfsleven beter en/of efficiënter kan worden gedaan." Volgens de directeur van de NIDV kan het bedrijfsleven het gat dat valt bij Defensie niet in alle opzichten opvullen. "Maar we kunnen wel kijken waar we samen sterker staan. Eén en één kan drie zijn. Als je goede verbindingen legt tussen kenniscentra, kun je elkaar versterken en meer zijn, maar we kunnen niet alles compenseren. Het bedrijfsleven, en zeker ook het midden- en kleinbedrijf, heeft een enorme know how en ervaring die nog veel beter en breder kan worden benut door de overheid, lees Defensie."

Minder research en development

Dat er ook is gesneden in het budget voor research en development (R&D) baart Van Vliet zorgen. “Het treft aanvankelijk alleen TNO. Dit instituut kan het pakket dat ze nu heeft, niet blijven uitvoeren. Dat leidt tot een versmalling van kennis en technologie en in sommige gebieden wordt een kritische grens benaderd. Er zou door Defensie meer gebruik kunnen worden gemaakt van de kennis en technologie van het bedrijfsleven. Dat is niet in alle gevallen voldoende om het weggevalen budget goed te maken, maar de vaten kunnen wel meer communicerend worden gemaakt. Tijdens een onlangs gehouden bijeenkomst werden projecten van TNO besproken en het bleek dat er veel aanknopingspunten waren voor TNO, overheid en bedrijfsleven om aanvullende dingen te doen.” Hij noemt het “niet logisch” dat Defensie in R&D snijdt, terwijl de omringende landen er juist meer in investeren. “Zeker niet als je het vergelijkt met de Nota Topgebieden van minister Verhagen. Daarin wordt veel lof toegezwaaid voor de gouden agrarische driehoek. Dat is het slimme samenspel tussen kennisinstellingen, bedrijfsleven en overheid. Die gouden driehoek bestaat ook voor de defensie- en veiligheidssector en het zou goed zijn die relatie te revitaliseren. Er is in het verleden misschien niet altijd even goed duidelijk gemaakt wat de toegevoegde waarde is van kennis- en technologieopbouw. Dat is een kwestie van lange adem. Als je naar de politieke besluitvorming kijkt, dan overheerst daar juist steeds meer het tegenovergestelde. Het korte termijnbelang is hier doorslaggevend geweest.

Nederland snijdt zo in eigen vlees. De rekening hiervoor krijgen we keihard om de oren. Door optimaal gebruik te maken van technologie, kennis en ervaring maak je materieelprojecten beter beheersbaar, net als je uitgaven op het gebied van materieelexploitatie. Internationale samenwerking op het gebied R&D, waarmee wordt geschermd, klinkt leuk, maar dat doe je niet met lege handen. Je moet altijd iets meebrengen om interessant te zijn voor andere partijen. Internationale samenwerking is geen panacee. In het begin moet je investeren en harmoniseren en de eisen en belangen bij elkaar brengen, dat kost tijd en geld. Er zou meer gestandaardiseerd kunnen worden bij internationale samenwerking. Dat iedereen zijn eigen radio in een voertuig zet oké, maar de basis moet het zelfde zijn. Uiteindelijk moet het zo zijn dat je betaalt om af te wijken. Pay to be different. Als de eisen zijn vastgesteld, moet je die bevroren en bikkelaarhard zijn. Als je na een paar jaar voertuigen of wapensystemen gaat upgraden, oké.”

Door één miljard bezuinigingen telt Nederland ook voor één miljard minder mee in de wereld, stelt Van Vliet. “Onze defensie-inspanning spoort niet meer met de positie die we in de wereld als zeventiende economie hebben. We moeten die ambitie tijdelijk bijstellen om meer te gaan doen als het economisch beter gaat.” Hij vindt dat de regeringswens een kennis-economie te hebben, niet te rijmen valt met korten op R&D en onderwijs. “Dat staat op gespannen voet met elkaar. Defensie heeft sinds vorig jaar een fonds voor het maken van prototypes; een zogenoemd ‘revolving fund’. Het zou ons

In Den Helder ziet Van Vliet mogelijkheden voor samenwerking tussen het Marinebedrijf en het bedrijfsleven. (Foto: AVDD)

een lief ding waard zijn als dat een bredere toepassing krijgt. Je zou uit de royalty's die het fonds creëert het weer kunnen voeden, zo krijg je een prikkelend instrument om nationaal en internationaal bezig te zijn."

Launching customer

Toch zijn er volgens Van Vliet ook lichtpuntjes te ontdekken in de nota. "Ik denk dat de vereenvoudiging in de bestuursstructuur goed is. Ik heb wel zorgen en vragen bij de uitwerking. Niet de bureaucratie moet dominant zijn, maar de slimme aanbesteding en outsourcing." De in de brief genoemde 'sourcing' agenda omschrijft hij als "mager in vergelijking met de beleidsmatige intenties van de brief." Bij elk project wordt sourcing genoemd en voorstellen vanuit het bedrijfsleven op het gebied van onderhoud en diensten worden zeer serieus bekeken en toegevoegd aan de lijst. "Bij intensivering van onderhoud zijn volgens mij zeer veel bedrijven geneigd personeel over te nemen. Neem het Marinebedrijf. Op de werf moeten voorportalen van het bedrijfsleven komen en daarvoor is zeker belangstelling. Voor Den Helder is dat erg belangrijk, omdat er dan naast vermindering ook sprake is van industriële en bedrijfsmatige impulsen. De provincie en de gemeente zouden alleen al uit eigenbelang voorwaarden kunnen scheppen voor het lokken en binden van bedrijven."

Ook het investeren in cybertechnologie vindt Van Vliet positief. "Het Nederlandse bedrijfsleven heeft op het gebied van cyber security een goede naam. Sommige bedrijven draaien wereldwijd in de top mee. We kunnen veel bijdragen aan de capaciteit binnen de overheid om zo veilig mogelijk te communiceren. Daar liggen kansen net als voor het project onbemande vliegtuigen. Daarvoor is meer dan 100 miljoen in de plannen opgenomen. Het is wel van belang om niet meteen toe te schrijven naar één oplossing. Het DMP is een keuzeprocess waar zeker in dit geval ook de Europese kaart serieus dient te worden gezien. Ons platform Onbemande Vliegtuigen is vooruitlopend al gereactiveerd en rond de zomer volgt een eerste bijeenkomst om duidelijk te maken wat onze ambities zijn."

Na de bezuinigingen blijven twee van de vier splinternieuwe Ocean going Patrol Vessels (OPV) van de marine in de vaart. "Nederland is en blijft 'launching customer' van deze nieuwe scheepsklasse. Deze schepen zijn een ideaal product op het gebied van de bestrijding van piraten, drugshandel, mensensmokkel en grensbewaking. Het is een van de eerste geavanceerde schepen op dat gebied. Er zit spanning tussen de ambitie om piraten te bestrijden in het Midden en Verre Oosten en taken in de West te blijven doen en toch twee schepen opleggen. Launching customership is heel belangrijk voor export. Je ziet in heel veel gevallen dat het verkopen van producten op je thuismarkt de impulsen geeft voor internationaal zaken doen. Dat staat ook in de Defensie Industrie Strategie (DIS). Die kent drie pijlers: datgene wat Defensie nodig heeft, datgene wat er aan ambitie

zit in het bedrijfsleven en datgene wat potentie heeft voor de export."

Veiligheid

Niet alleen bij Defensie wordt er bezuinigd. Minister Opstelten heeft aangekondigd dat de politieregio's samengaan tot één nationale politie. Van Vliet ziet daar kansen. "De NIDV heeft de blik van haar organisatie een jaar of drie geleden verbreed tot onder meer de politie, veiligheidsregio's, rampenbestrijding, havens, omdat er dwarsverbanden zijn met Defensie, zeker op operationeel gebied. Men treedt meer met elkaar op dan in het verleden. We kozen daar ook voor vanuit de optiek van het verkrijgen van innovatiesubsidies, die aan het bedrijfsleven werden verstrekt als het ging over Defensie én Veiligheid. Ook onze bedrijven constateerden dat er een duidelijke relatie ligt tussen Defensie enerzijds en technologie in het kader van de nationale veiligheid anderzijds. De verschillen worden kleiner, de overlap groter en de mogelijkheden van synergie kunnen beter worden benut. De vorming van een nationale politie is een enorme stimulans om vanuit de nationale optiek te kijken naar waar de synergie zit. Dat is bij 26 korpsen moeilijker. In de tweede plaats is technologie structureel geworteld in het defensiedomein, terwijl in het domein van de nationale veiligheid een impuls wenselijk is om meer gebruik te maken van technologische mogelijkheden om het personeel te ontlasten. Er kan meer worden overgelaten aan systemen, zodat er voor het personeel meer tijd en aandacht is voor gewenste persoonsgerichte aandacht."

Hij ziet een verschuiving van Defensie naar nationale veiligheid. De nieuwe leden van De NIDV werken nageenough allemaal op dat laatste gebied. "Samenvattend liggen er meer kansen bij Defensie op het gebied van onderhoud en bij de nationale veiligheid zijn er nog legio mogelijkheden om het bedrijfsleven in te schakelen." Toen nog aan de nota werd gewerkt heeft de NIDV 200 voorstellen ingediend bij de twintig werkgroepen die de nota voorbereidden. "Veel van onze voorstellen hebben een plekje gevonden. Met verschillende werkgroepen hebben we concrete zaken uitgewerkt. We hebben met de minister overlegd en gaan nu heel nauwgezet aan de bal spelen bij de verdere invulling. Nu gaan we kijken waar we kunnen meehelpen aan deze gigantische operatie. Overheid en bedrijfsleven kunnen creatief worden en soms 20 tot 30 procent besparen, bijvoorbeeld bij de opslag van data. Dat kan in een gebouw met allerhande koelers. Maar het kan ook in een container met geavanceerde koeling. Het is goedkoper en je kan het ook nog overal mee naar toe nemen zonder enig operationeel gevolg. De grote kunst is op onderdelen minder uit te geven door slim te zijn, maar dat lukt je nooit voor dat hele miljard. De NIDV hoopt dat de permanente druk voldoende ruimte laat om creatieve ideeën op te pakken en uit te werken."

Toekomst

Van Vliet ziet de toekomst voor het bedrijfsleven langs vier lijnen verlopen. "De Nederlandse eindproducten op maritiem gebied zijn uitstekend, maar we zijn afhankelijk van de exportmarkt. Het competitieve karakter is goed, maar de markt daarvoor is voor meer dan negentig procent gesloten. We moeten dus altijd op dat kleine marktgebied opereren. In het Verre en Midden-Oosten zijn mogelijkheden, de verkoop van een schip levert impulsen op. De rest van de mogelijkheden is gerelateerd aan grote bedrijven die deelsystemen leveren voor producten zoals de NH90, de JSF en de Boxer. Dat doen we met andere landen en door die samenwerking kun je exporteren. Daarnaast wordt via het instrument van compensatie een jaarlijks extra impuls gegeven van 500 miljoen in de Nederlandse industrie. Het verschaft toegang tot de supply chain van internationale bedrijven en daardoor overleeft het Nederlandse bedrijfsleven ook internationaal. Het is kenmerkend voor onze bedrijven dat gemiddeld tweederde van hun omzet civiel is en eenderde militair. Op de civiele markt concurreren ze op de hele wereld en militair als het even kan ook, maar als markten om politieke redenen zijn afgeschermd en er geen toegang mogelijk is, dan kun je nog zulke goede producten leveren, maar... De overheid beseft vaak

onvoldoende het politieke karakter van de markt. De overheid moet de randvoorwaarden creëren om zaken te kunnen doen, zorgen voor een 'level playing field' in Europa. Nederland moet volop gebruik maken van de uitzonderingen die het Europese Verdrag biedt om eigen militaire producten aan te kopen. Ze moet niet roomser dan de paus zijn, braver dan de concurrentie. De belangen van het bedrijfsleven zijn niet gediend met het overtreden van de regels, maar het opzoeken van de grenzen kan ons sterker maken. De Tweede Kamer heeft vorig jaar een motie aan genomen met als strekking dat Nederland de Europese regels niet als het beste en braafste jongetje van de klas moet volgen. Ten slotte liggen er nog volop kansen op het terrein van de nationale veiligheid."

Volgens Van Vliet blijft de NIDV de komende maanden de ontwikkelingen rond de behandeling van de Defensienota nauwgezet volgen en denkt de organisatie mee en zoveel mogelijk vooruit. De eerstkomende bijzondere momenten zijn volgens hem het personele vullingsplan van de nieuwe defensie-organisatie, dat rond 1 juli gereed moet zijn en de plannen waarin minister Hillen aangeeft welke Defensielocaties blijven of worden gesloten. Dat laatste plan verschijnt waarschijnlijk half augustus.

 norma

NORMA MPM

Your System Supplier

Privately owned
true entrepreneurship
450 employees
strategic partner
80 years experience
former Thales

Focus is
everything

Haaksbergerstraat 49 7554 PA Hengelo (Ov) The Netherlands
P +31 (0)74 248 23 82 F +31 (0)74 248 40 18 E info@norma-mpm.nl

INSPIRED BY
CHALLENGE

www.norma-mpm.nl

Kleinere krijgsmacht: minder investeringen, meer uitbesteding

Ongeveer 12.000 functies vervallen, eenheden verdwijnen en materieel wordt afgestoten. In dit NIDV-magazine met dank aan de Defensiekrant een overzicht van alle maatregelen uit de beleidsvisie van minister Hillen die vrijdag 8 april is gepresenteerd.

In zijn beleidsvisie constateert de minister dat de wereld er niet veiliger op is geworden. Desondanks dwingt de financiële crisis de overheid tot drastische bezuinigingen en ook Defensie ontkomt daaraan niet. Met een bezuinigingsopdracht van bijna één miljard euro zijn drastische keuzes noodzakelijk. Hoofddoel is om op de lange termijn een toekomstgerichte en betaalbare krijgsmacht mogelijk te maken.

Daarvoor moet diep worden gesneden in de organisatie, tegelijkertijd worden ook investeringen aangekondigd. Daarbij is het van belang de krijgsmacht een aansprekend en geloofwaardig toekomstperspectief te bieden, waaraan militairen en burgers een zinvolle opdracht ontleen. In de beleidsvisie zet de minister de nieuwe Defensiekoers uit. Het project Verkenningen, dat de Defensieambities voor de langere periode heeft beschreven, en de bevindingen van de twintig werkgroepen (de 19 werkgroepen en de input van de reacties op “denk mee”) vormden hiervoor de basis. In eerste instantie is gekeken naar bestuur en bedrijfsvoering, maar al snel werd duidelijk dat ook het operationele domein en de investeringen niet ontkomen aan bezuinigingen. De krijgsmacht boet onvermijdelijk aan gevechtskracht in.

Er worden vier van de tien mijnenjagers buiten dienst gesteld, waardoor minder internationale opdrachten kunnen worden gedaan. (Foto: AVDD)

Vrijdag 8 april is het plan besproken in de ministerraad. Daarna wordt het voorgelegd aan het parlement, waarna er nog wijzigingen kunnen plaatsvinden. De krijgsmacht wordt kleiner, zoveel is duidelijk, maar financieel op orde. De maatregelen van het kabinet moeten ertoe leiden dat de krijgsmacht in de loop van deze kabinetsperiode weer gevuld is en volop kan oefenen. Taken en middelen moeten op een realistische manier met elkaar in evenwicht worden gebracht. Meer met minder doen is de komende jaren niet aan de orde. De ingrepen die in de beleidsvisie en in deze Defensiekrant worden genoemd, maken dat onmogelijk.

Belangrijke data

Een belangrijke stap in het verdere traject van de beleidsvisie vormt de uitvoering van de eerste maatregelen op maandag 9 mei. Dan worden ter voorbereiding op het reorganisatietraject de meeste operationele eenheden en systemen waarvan Defensie afscheid moet nemen, buiten dienst gesteld of uitgezet.

Een tweede belangrijke datum wordt 1 juli 2011. Dan komt een gedetailleerd plan beschikbaar over de reorganisatie en de verkleining van het bestuur van de organisatie (vooral Bestuursstaf en de staven van de Defensieonderdelen). Ook moet dan het Strategisch Vastgoedplan klaar zijn waarin de belegging van de locaties wordt vastgesteld. Tot slot komt op 1 juli meer informatie beschikbaar over de maximale aantallen en de beoogde spreiding van rangen zodat duidelijk wordt welke ruimte er is voor doorstroming en hoe de belangrijke ervaringsopbouw wordt gegarandeerd.

Een kwestie van geld...

De aanleiding tot de beleidsvisie ligt in de financiële crisis waardoor de regering de broekriem flink moet aanhalen. In het regeeringsakkoord is afgesproken dat er vanaf 2015 635 miljoen euro structureel bezuinigd moet worden op Defensie.

In 2011 geldt al een bezuiniging van 200 miljoen, in 2012 olopend tot 400 miljoen. Om de financiële huishouding van Defensie op orde te brengen is het daarnaast nog eens nodig om de komende jaren 175 miljoen in de eigen begroting te moeten herschikken. Daarnaast is extra geld nodig om een aantal innovaties mogelijk te maken. Al met al gaat het om bijna een miljard euro. Op een totale begroting van 8,1 miljard euro is dit een zeer aanzienlijk bedrag. Vooral omdat een deel van die 8,1 miljard vast ligt. Zo is er 1,2 miljard bestemd voor pensioenen en wachtgeld, geld dat nergens anders aan kan worden besteed.

In de afgelopen jaren is de Defensiebegroting steevast gedaald. Als aandeel van het Bruto Nationaal Product van 2,7 procent in 1990 tot 1,4 procent in 2010. Ook het investeringspercentage liep in die tijd terug van 25 naar ongeveer 16 dit jaar. De komende jaren is een verdere daling onvermijdelijk. Minister Hillen stelt in de beleidsvisie dat de snelheid waarmee de maatregelen worden uitgevoerd, bepalend is voor het al dan niet kunnen ontzien van de investeringen. Het doel van de bewindsman is uiteindelijk uit te komen op een percentage dat boven de 20 ligt.

Versterking UAV en cyber

Om voorbereid te zijn op de toekomst, gaat Defensie ook 'intensiveren' en innoveren. Door de beperkte ruimte gebeurt dat pas gaandeweg de huidige kabinetsperiode. De digitale weerbaarheid van Defensie wordt versterkt, er worden cyberoperaties ontwikkeld en de psyops capaciteiten worden gebundeld bij het Commando Landstrijdkrachten.

Er komt onder meer een Defensie Cyber Expertise Centrum dat kennis uitwisselt met burgerorganisaties en samenwerking zoekt met het National Cyber Security Centrum (i.o.). Ook wil het ministerie de interne netwerken, systemen en informatie beter beschermen door het Computer Emergency Response Team (DEFCERT) te versterken. Dat brengt de digitale beveiliging van alle interne computernetwerken en informatiesystemen (geclassificeerd en ongeclassificeerd) in één organisatie onder. Onder leiding van een programmanager wordt begonnen met de ontwikkeling van een operationele cyberorganisatie. Deze operationele capaciteit is naar verwachting in 2016 beschikbaar en wordt belegd bij het Commando Landstrijdkrachten.

Op het gebied van psychological operations (psyops) wordt een efficiëntieslag gemaakt. De capaciteit was altijd versnipperd, maar wordt in navolging van diverse internationale partners gebundeld. Bij 1 CIMIC-bataljon van het Operationeel Ondersteuningscommando Land wordt een integrale organisatie van de planning, training en uitvoering van dit soort operaties belegd.

Minister van Defensie drs. Hans Hillen

Onbemande systemen

Niet zozeer uitbreiden, maar doorgaan wil Defensie met onbemande systemen (UAV's) voor het inwinnen, vanuit de lucht, van inlichtingen boven land en zee. Momenteel heeft zij voor landoperaties tot compagniesniveau 25 draagbare systemen met elk drie vliegtuigjes van het type Raven in huis. Ze worden mogelijk vanaf 2016 vervangen. Vanwege de hoge exploitatiekosten verdwijnt nog dit jaar het voor tactische doeleinden bedoelde Sperwersysteem. Dat neemt niet weg dat de behoefte aan onbemande luchtsystemen die commandanten op elk moment van inlichtingen kunnen voorzien, in tact blijft. Daarom komen er in 2012 als tussenoplossing twee grondsystemen met in totaal vier tot zes vliegtuigen van het type Scan Eagle. Ze dienen tevens voor civiel militaire operaties en voor opleiding- en trainingsdoeleinden. Ondertussen worden voorbereidingen getroffen voor de vervanging (2014 of 2015) van de Sperwer met tien tot twaalf luchtsystemen. In aanvulling op de genoemde apparatuur komt er Medium Altitude Long Endurance-capaciteit (MALE). Één exemplaar met vier vliegtuigen en bijbehorende (hoogwaardige) apparatuur, geschikt voor operaties van een half jaar.

Reservisten en veteranen

Ook in de nieuwe krijgsmacht vervullen reservisten een belangrijke rol. Ze worden ingezet bij de uitvoering van nationale taken maar ook bij internationale missies. Die inzet bij missies kan als frontfill, dus als deskundige of specialist op een bepaald gebied. In eigen land worden reservisten vaak ingezet in een belangrijke ondersteunende rol bij nationale taken of als backfill als vervanging voor militairen die op uitzending zijn. Defensie zal alle eerdere toezeggingen op het gebied van nazorg en veteranenbeleid gestand doen. Over de in het regeerakkoord genoemde Veteranenwet wordt overleg gevoerd met de Tweede Kamer; samen wordt gewerkt aan wetgeving.

Aantal topfunctionarissen omlaag

In de afgelopen acht jaar is het aantal functies voor topfunctionarissen bij Defensie verminderd van 136 naar 109. In verband met projecten en uitzendingen van topfunctionarissen bij missies ligt het daadwerkelijke bestand momenteel bij 119 waaronder 93 militairen. Mede als

gevolg van de maatregelen in de beleidsvisie zal het bestand topfunctionarissen de komende jaren dalen tot 80. Met het oog op de complexiteit van de veranderingen bij Defensie wordt er tijdelijk een pool ingericht van tien

topfunctionarissen voor het uitvoeren van projecten en reorganisaties.

Belangrijkste maatregelen krijgsmacht

Marine

- Aantal mijnenjagers van 10 naar 6
- Niet in dienst nemen twee patrouilleschepen
- Afstoten bevoorradingsschip

Landmacht

- Opheffen twee tankbataljons in Havelte en Oirschot
- Vermindering pantserhouwitsers met een kwart
- Vermindering genieconstructiecapaciteit
- Vermindering luchtverdediging
- Vermindering MRAT/Fennek

Luchtmacht

- Vermindering F-16's van 87 tot 68
- Afstoten alle Cougar helikopters
- Niet in dienst nemen derde DC-10
- Opheffen twee OGRV pelotons
- Buitendienst stellen van één van de vier Patriot batterijen

Marechaussee

- Schrappen aanschaf vaartuig Zeeuwse wateren
- Verkleining politieorg krijgsmacht (als gevolg verkleining krijgsmacht)

Dienstauto's en VIP-vervoer

Alle 6.000 civiele dienstauto's van Defensie worden centraal in beheer genomen. Zo'n 3.500 "algemene" personenauto's en bestelbussen worden ondergebracht in decentrale pools. Hierdoor wordt de inhuur en het gebruik van eigen vervoer beperkt. Het aantal voertuigtypen wordt verkleind. In totaal wordt het bestand voertuigen verminderd met 1.000 voertuigen.

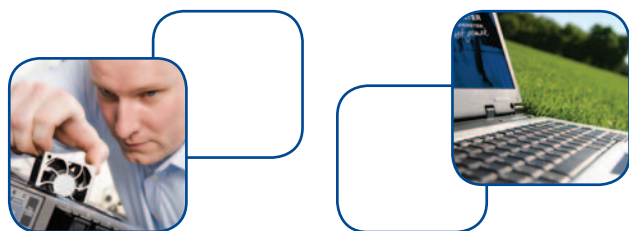
Het VIP-vervoer wordt versoberd en doelmatiger ingericht. Dit leidt tot een besparing van dertig procent. Het totale bestand voertuigen voor VIP-vervoer wordt verkleind en er worden goedkopere dienstauto's gekocht.

Joint IV Commando

Om de doelmatigheid en doeltreffendheid van de informatievoorziening te bevorderen, wordt een Joint IV Commando opgericht. Door dit commando op te richten worden vraag en aanbod in het IV-domein beter op elkaar afgestemd, ook wordt de integratie van operationele en bestuurlijke IV (informatievoorziening) versterkt. Het Joint IV Commando is een samenvoeging van de Bedrijfsgroep IVENT en DMO/C41.

Scholten Awater, al jarenlang de leverancier van hardware en IT-diensten voor het ministerie van Defensie

Scholten Awater biedt u een unieke klantbeleving op het gebied van levering van IT-hardware. Als grootste Nederlandse IT-hardware dienstverlener zorgt Scholten Awater ervoor dat u eenvoudig en tegen de beste condities de juiste IT-hardware koopt. Hierbij wordt u voorzien van alle benodigde ondersteuning op het gebied van advies, logistiek, service en garantieafwikkeling.

Hoe heeft u uw service ondergebracht?

U kiest voor A-merk apparatuur en verwacht daar natuurlijk ook excellente serviceverlening bij. Scholten Awater heeft een aantal belangrijke IT-diensten ontwikkeld op het gebied van garantie en onderhoud, die u meer zekerheid en gemak bieden.

Hardwareservice

Voor het verhelpen van storingen is Scholten Awater geautoriseerd en gecertificeerd servicepartner van bekende A-merken als HP, Lenovo, IBM en Fujitsu.

Maatwerk voor het gemak

Scholten Awater biedt, naast bestaande fabrikantcontracten en servicepacks, voor elke wens een gepaste oplossing. Met als doel dat u zo min mogelijk verstoring heeft in uw eigen interne proces.

Single Point of Care

Single Point of Care houdt in dat u de storingen rondom al uw IT-apparatuur kunt melden bij één loket, op één uniforme wijze.

Preventief onderhoud

Scholten Awater kan op periodieke basis de apparatuur onderhouden, zodat ongeplande uitval wordt geminimaliseerd.

Informeer naar de mogelijkheden bij het Defensie Team via defensie@sa.nl of bel **024 - 357 99 11**.

SCHOLTEN AWATER
HARDWARE EN IT-DIENSTEN

www.sa.nl

Materieel: Uitrusting, reservedelen en munitie

Er komt een poolsysteem voor wielvoertuigen. De afgelopen jaren is het nodige te doen geweest over de brandstof, kleding en uitrusting, de beschikbaarheid van reservedelen en munitie. In de Beleidsvisie wordt hierover het volgende gezegd:

Brandstof

In 2012 moet de brandstofvoorraad en de aanvulling hiervan op een aanvaardbaar peil komen.

Kleding en uitrusting

Voor 38 van de 48 artikelsoorten is dit jaar geld beschikbaar om de vereiste voorraden aan te vullen. Voor de overige tien artikelsoorten wordt in 2011 verder ingeteerd. De achterstanden bij de voorraad kleding en uitrusting zijn eind 2012 ingelopen.

Reservedelen

In 2012 en 2013 ligt de prio bij de aanschaf van zogenoemde long lead items, het sluiten van meerjarige onderhoudscontracten en het aanvullen van die voorraden die bijna uitgeput zijn. Hierbij is Defensie echter afhankelijk van de mogelijkheden van externe bedrijven. In 2013 en 2014 volgt het herstel van de meer gangbare artikelen. De verwachting is dat in 2014 sprake is van een stabiele situatie bij de beschikbaarheid en het onderhoud van reservedelen.

Munitie

Ook bij de aanschaf van munitie is Defensie afhankelijk van externe partijen. In dit geval zijn vraag en aanbod op de markt in hoge mate bepalend voor de mogelijkheden. De meest urgente tekorten zijn in 2012 en 2013 ingelopen. Uiteindelijk is de verwachting dat alle munitievoorraden eind 2014 stabiel zijn.

Internationaal

Nederland bekijkt of er besparingen mogelijk zijn door de verwerving van goederen en diensten stelselmatig via de NATO Maintenance and Supply Agency (NAMSA) in Luxemburg uit te besteden. Een ander samenwerkingsverband is het Europese defensieagentschap EDA. Hierbij blijft ons land betrokken, overwogen wordt om ook deel te nemen aan gemeenschappelijke investeringsprogramma's voor onderzoek en technologie. Tot slot wil Nederland deelnemen aan een samenwerkingsverband van zes Europese landen met grotere defensie-industrieën. Dit verbetert de concurrentiepositie van de Nederlandse defensie-industrie maar biedt ook goede aanknopingspunten voor verdere samenwerking op het gebied van technologie en innovatie.

Poolsysteem wielvoertuigen

De operationele commando's beschikken momenteel allemaal over verschillende typen operationele wielvoertuigen. Deze voertuigen worden in een pool ondergebracht waardoor het aantal kan verminderen met een kwart.

Alle operationele wielvoertuigen hebben één ding gemeen: ze moeten voldoen aan allerlei militaire specificaties in verband met de operationele inzet waar ze voor gedacht zijn. Nadeel van deze militaire eisen is dat de voertuigen hierdoor duurder in aanschaf en gebruik zijn. Met het oog op een grotere doelmatigheid zijn twee oplossingen bedacht. Op de eerste plaats wordt gekeken of een deel van de wielvoertuigen vervangen kan worden door "gewone" civiele voertuigen die goedkoper zijn in aanschaf en exploitatie. Hierbij gaat het vooral om voertuigen voor opleidingen en training.

Daarnaast worden alle andere operationele wielvoertuigen ondergebracht in een defensiebrede pool. Indien nodig kunnen eenheden, wanneer ze zich bijvoorbeeld voorbereiden op een inzet, voertuigen uit de pool betrekken. Afgezien van de winst qua aantal voertuigen, worden deze ook nog eens intensiever gebruikt. Door een dergelijke pool in te richten kan het aantal operationele wielvoertuigen met een kwart worden vermindert. Het poolconcept wordt niet toegepast op gevechtsvoertuigen, deze blijven organiek bij de eenheden ingedeeld.

CDC en DMO: Sourcing is sleutelwoord

De dienstverlenende organisaties DMO en CDC gaan inkrimpen. De verkleinde organisaties zullen - waar mogelijk - meer gaan samenwerken met het bedrijfsleven en werk uitbesteden. Sourcing (zie kader) is het sleutelwoord in de beleidsvisie van de minister.

Commando Dienstencentra

Het CDC krijgt een nieuwe centrale directie Personeel en Organisatie Defensie (DPOD). Een groot deel van de P&O-capaciteit van de zeven defensieonderdelen wordt gebundeld. Zo kan de directie professioneler en effectiever ondersteuning verlenen aan commandanten en medewerkers. Nu nog beschikken alle defensieonderdelen over P&O-medewerkers en verrichten ze dezelfde werkzaamheden.

Daarnaast wordt er verder gegaan met het automatiseren en bundelen van P&O-activiteiten in Shared Service Centra. Dit moet de zelfwerkzaamheid van het personeel bevorderen. Om dit proces te bevorderen vindt uitbreiding van de digitale ondersteuning plaats. Lijnfunctionarissen bij de defensieonderdelen blijven beschikken over enige stafcapaciteit en Human Resource Management (HRM)-adviseurs.

Ook het opleidingsveld gaat de komende jaren veranderen. Het Loopbaanlint wordt met kracht vervolgd. Net zoals bij P&O zal op dit gebied bekeken worden of samenwerking met externe opleidingsinstanties een

optie is. Daarnaast is er ook aandacht voor de herinrichting en harmonisatie van opleidingen en opleidingsnormen (aantallen leerlingen en opleidingsduur) en de herinrichting van de opleidingsorganisatie. Opleiders, trainers en kenniswerkers worden per operationeel commando ondergebracht in één organisatie. Het aanbod van studierichtingen bij de NLDA wordt verkleind tot drie bacheloropleidingen. De Leergang Topmanagement Defensie verdwijnt. Onderzocht wordt of de NLDA toe kan met twee locaties in plaats van drie. Wanneer dat kan wordt de locatie Ypenburg afgestoten. Door een herinrichting van de Opleidingen Koninklijke Marine, het Opleidings- en Trainingscommando, de Koninklijke Militaire School Luchtmacht, het Landelijk Opleidings- en Kenniscentrum KMar en het Instituut Defensie Geneeskundige Opleidingen wordt een besparing bereikt.

De gezondheidszorgorganisatie krimpt in. De operationele gezondheidszorg is nu nog gebaseerd op achterhaalde verwachtingen en verliezen. De operationele commando's behouden de eigen role-1 capaciteit. Wel wordt deze 1e lijnscapaciteit gereduceerd. De role 2 verandert waarbij 400 Geneeskundig Bataljon van de landmacht voor heel Defensie de 2e lijnscapaciteit gaat uitvoeren. Het bataljon wordt omgevormd tot een joint eenheid met naast personeel van de landmacht, ook personeel van de marine en luchtmacht. Reguliere en aanvullende capaciteit wordt samengebracht in een ondersteunend gezondheidszorgbedrijf binnen het CDC. De geneeskundige ondersteuning blijft voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen en is doelmatig ingericht.

De reorganisatie heeft uiteraard consequenties voor de infrastructuur van Defensie. Een groot aantal projecten zal vertraging oplopen door de noodzaak snel opbrengsten te vinden. De facto is sprake van een stop op nieuwe infraprojecten tot en met 2012. Ook de opheffing van eenheden en andere maatregelen uit de beleidsvisie hebben consequenties voor de belegging van de infra. Op 1 juli moet een Strategisch Vastgoedplan klaar zijn.

Projecten verdrag

De besluiten in de beleidsvisie hebben ook gevolgen voor investeringsprojecten. Enkele voorbeelden van projecten die worden geschrapt of verdragd:

- BADS mobiele biologische verkenningcapaciteit (geschrapt).
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (deels verdragd).
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (herfasering en verdragd).
- Boxer (herfasering).
- Apache midlife update (1 jaar verdragd).
- Instandhouding Goalkeeper (1 jaar verdragd).
- Vervanging brugleggende tank (3 jaar verdragd).
- Kwantitatieve versterking manoeuvre bataljons Korps Mariniers (5 jaar verdragd)

Omdat doelmatigheid voorop staat kan het zijn dat eenheden verhuizen naar andere locaties. Defensie zal overleggen met civiele medegebruikers van het Maritiem Vliegkamp De Kooy over een andere kostenverdeling. Dit kan gezien worden als een uiterste poging het vliegkamp open te houden. Defensie streeft ernaar de status van vliegbasis Eindhoven te veranderen in een civiele luchthaven met militair medegebruik. Er wordt ook gekeken naar samenwerking met België voor een geïntegreerde uitvoering van het luchttransport en stationering van vliegtuigen op één locatie.

De Centrale Organisatie Integriteit Defensie (COID) krijgt extra onderzoekscapaciteit. Defensie scoorde nog niet goed genoeg in een rapportage over integriteit bij het Rijk van de Algemene Rekenkamer in 2009. Door het stelsel van integriteitszorg verder te professionaliseren moet dit in de toekomst wel zo zijn.

Defensie Materieel Organisatie

Het Marinebedrijf, het Logistiek Centrum Woensdrecht en Defensie Bedrijf Grondgebonden Systemen worden ontkoppeld van de Defensie Materieel Organisatie. De drie onderhoudsbedrijven komen weer te vallen onder de verantwoordelijkheid van de operationele commandanten van de defensieonderdelen. Zo krijgen de commandanten meer ruimte in de uitvoering. Overlappende functies bij de DMO en de krijgsmachtdelen zullen vervallen, zodat er doelmatiger kan worden gewerkt.

Het KPU-bedrijf, het Defensie Munitiebedrijf en het Defensie Bedrijfsstoffen Bedrijf blijven wel bij de DMO. Het drietal ketenlogistieke bedrijven zal ook doelmatiger worden ingericht. Voorraden worden geminimaliseerd en leveranciers leveren hun producten zoveel mogelijk direct bij de gebruiker af. Per bedrijf blijven maximaal twee voorraadpunten over. De directies Projecten en Verwerving en Wapensystemen worden verkleind en beleidsmatige functies binnen de DMO verdwijnen.

Het sourcing-beleid (zie kader) is ook andersom toepasbaar. Kostbare kapitaalgoederen en specialistische kennis en capaciteit zullen waar mogelijk worden aangeboden aan de rijksoverheid en buiten de overheid. Ten behoeve van Stork/Fokker Technologies, Thales NL en Damen/Schelde zal een extern bureau de mogelijkheden tot samenwerking bekijken bij het Marinebedrijf, het Logistiek Centrum Woensdrecht en Defensie Bedrijf Grondgebonden Systemen. De resultaten worden openbaar en beschikbaar voor geïnteresseerde partners. Ook het uitbesteden van investeringsprojecten behoort tot de mogelijkheden. Het Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen is één van de studieprojecten.

Van de plank kopen, wordt de regel voor het aanschaffen van nieuw materiaal. Dit geldt voor zowel civiele als militaire producten. Uitzonderingen op deze regel zijn mogelijk, maar dienen goed te worden beargumenteerd. Innovatie is dus alleen nog mogelijk door bestaand materieel op een slimme manier te combineren. De kosten van een product gedurende de hele levensduur zullen daarbij zwaar wegen.

De genomen besluiten in de beleidsbrief hebben directe gevolgen voor een aantal investeringsprojecten: Project Aanpassing Mijnenbestrijdingscapaciteit, Instandhouding M-fregatten, Patrouilleschepen, Joint Logistic Support Ship, Groot Pantserwielvoertuig, Counter IED blok 2. Vanwege het afstoten van de Cougar, wordt het project Cougar Midlife Update geschrapt.

Sourcing

Het uitbesteden van activiteiten moet zorgen voor besparingen, een eenvoudigere werkwijze en een verhoogde flexibiliteit bij de DMO en het CDC. Niet strategische onderhoudsactiviteiten worden zoveel mogelijk uitbesteed. Op het gebied van strategische activiteiten is meer samenwerking met het bedrijfsleven het doel.

Een programmabureau op centraal niveau ondersteunt en stimuleert de uitvoering van de twee types van sourcing (zowel in- als uitbesteden). In 2011 onderzoekt het bureau een aantal dienstverleningsgebieden en bekijkt het of 'zelf doen', 'samenwerken' of 'uitbesteden' de beste optie is.

2011:

CDC: catering, medische keuringen, psychologische selectie, ICT (mainframe hosting, werkpleklogistiek, connectivity & datacenters, IV services en telefonie.) en vastgoed (nieuwbouw en lokaal afroepbare diensten).

DMO: onderhoud van kleine vaartuigen, onderhoud van calibratie-, meet- en testapparatuur en onderhoud van luchtverkeersbeveiligingssystemen.

2012

CDC: P&O, gezondheidszorg (arbozorgtaken, logistiek, bijzondere medische beoordeling), bewaking en beveiliging (buiten het geweldsspectrum).

DMO: bevoorrading kleding en persoonsgebonden uitrusting.

De krijgsmachtdelen worden zelf verantwoordelijk voor de gereedstelling. De drie defensiebedrijven worden ontkoppeld van DMO. Op de foto F-16 onderhoud bij het luchtmachtbedrijf Woensdrecht.

Landmacht: Cavalerie verdwijnt, artillerie verkleint

Het Commando Landstrijdkrachten raakt haar cavalerie kwijt. 11 Tankbataljon Regiment Huzaren van Sytzama en 42 Tankbataljon Regiment Huzaren Prins van Oranje worden opgeheven, een gevoelig verlies voor de slagkracht van de krijgsmacht. Met deze maatregel verliest de landmacht het zwaarste gevechtsvoertuig in grondoperaties. Het gemis van de vuursteun van de Leopard-tanks moet worden opgevangen door de inzet van Apache gevechtshelikopters en het CV90 pantserinfanterievoertuig.

Ook bij de artillerie verdwijnt een eenheid van bataljonsniveau. De pantserhouwitsers uit de twee bestaande eenheden, 11 Afdeling Rijdende Artillerie en 14 Afdeling Veldartillerie, worden in één Afdeling Veldartillerie samengevoegd, samen met de 120 mm mortieren van het Korps Mariniers en de Luchtmobiele Brigade. Het aantal Pantserhouwitsers wordt met een kwart verminderd, zes stukken worden voor verkoop aangeboden. De zes 120 mm mortieren van de mariniers en twaalf van de Luchtmobiele Brigade worden samengebracht in één afdeling veldartillerie van het Commando Landstrijdkrachten. De bedienaars worden opgeleid op zowel de pantserhouwitser als het 120 mm mortier.

Geïntegreerde vuursteun

Voor het snel en nauwkeurig verlenen van vuursteun aan grondtroepen is een goede samenwerking noodzakelijk tussen jachtvliegtuigen, gevechtshelikopters, artillerie, mortieren en de voorwaartse waarnemers voor grondgebonden vuursteun en Forward Air Controllers. Inzet in Afghanistan heeft geleerd dat hierin verbeteringen mogelijk zijn. Voorwaartse waarnemers en Forward Air Controllers worden op compagniesniveau samengevoegd in Fire Support Teams. De eenheid krijgt betere apparatuur om doelen te bepalen. De uitwisselbaarheid tussen Fire Support Teams van CZSK en CLAS wordt vergroot. Op brigade- en bataljonsniveau worden speciale cellen opgericht om vuursteun zo goed mogelijk te coördineren met andere gebruikers van het luchtruim.

Verkleining ondersteuning

De draagbare Stingers van het Korps Mariniers en de Luchtmobiele Brigade worden ondergebracht bij de (mobiele) Stinger-pelotons van het Commando Grondgebonden Luchtverdediging (GLVD). Dit commando in oprichting, is een samenvoeging van het Commando Luchtdoelartillerie van het CLAS en de Groep Geleide Wapens van het CLSK.

Andere maatregelen zijn dat de staf van het Operationeel Ondersteuningscommando Land aanzienlijk wordt verkleind. Een deel van het takenpakket wordt herbelegd. Het OOCL blijft wel in staat deployment en re-deployment operaties te ondersteunen. 101

Geniebataljon beschikt in de toekomst over twee aangepaste constructiecompagnieën, één minder dan nu. De staven van twee pantsergeniecompagnieën worden opgeheven. De vier pelotons van beide compagnieën worden verdeeld over de resterende pantsergeniecompagnieën. De luchtverdedigingscapaciteit van het Commando Luchtdoelartillerie wordt gehalveerd: één batterijstaf en een logistiek peloton worden opgeheven, evenals drie pelotons uitgerust met de Stinger op de Mercedes Benz. De helft van de tachtig met het Medium Range Anti Tank-wapensysteem uitgeruste Feneks wordt geschraapt. Hierdoor wordt de organisatie van de pantserinfanterie- en verkenningseenheden aangepast. Na vervanging van sensoren van de systemen van 101 Artillerieondersteuningsbatterij kan de eenheid een bijdrage leveren aan de verdediging tegen Rockets, Artillery and Mortars. Deze taak wordt belegd bij het Commando Grondgebonden Luchtverdediging. De onderhoudscapaciteit van het CLAS wordt gereduceerd door het opheffen van twee onderhoudscompagnieën. Er blijven er vier over: één bij Luchtmobiel, twee bij de gemechaniseerde brigades, en één bij het OOCL.

Deze maatregelen bij operationele eenheden hebben directe consequenties voor het optreden van de landmacht. De slag- en gevechtskracht nemen af en er zullen minder mensen beschikbaar zijn voor het bouwen van kampementen bij operaties. Het verminderen van de helikoptercapaciteit bij het Defensie Helikopter Commando – de Cougars worden immers afgestoten – heeft bovendien gevolgen voor de gereedstelling, het optreden en het voortzettingsvermogen van luchtmobiele eenheden.

De deelname aan 1 (German/Netherlands) Corps, het Duits-Nederlandse legerkorps hoofdkwartier in Munster, blijft gehandhaafd vanwege het belang ervan in de NAVO en de Europese Unie. De landmacht schrapt wel zeventig tot honderd functies bij het legerkorps hoofdkwartier. Het exacte aantal wordt in overleg met de Duitse partner besloten, net als de herinrichting van ondersteunende eenheden als 101 CIS-bataljon in Garderen. De inrichting van het hoofdkwartier wordt verder tegen het licht gehouden en er wordt nagedacht

Leopard-tank tijdens de oefening Joint Caribbean Lion op Curaçao in 2006. Met het einde van de cavalerie verdwijnt ook die versterking van de landsverdediging. (Foto: MH)

over andere, intensievere samenwerking met de Duitse krijgsmacht.

De drie infanteriebataljons van de 11 Luchtmobiele Brigade en vier pantserinfanteriebataljons van 13 en 43 Gemechaniseerde Brigade maken dat de landmacht in staat is zeven manoeuvrebataljons op de mat te brengen die gedurende langere tijd de kern kunnen vormen van operationele taakgroepen. De drie brigadestaven spelen hierbij een belangrijke rol en maken inbedding in internationale verbanden mogelijk op het juiste niveau. De brigadestaven hebben ook een belangrijke taak op het gebied van nationale operaties.

Nationale veiligheid

De inzet van militaire eenheden voor nationale operaties blijft een belangrijke pijler in de doelstelling van Defensie. Voor militaire bijstand bij bijvoorbeeld de handhaving van de openbare orde en veiligheid, bij de bestrijding van rampen, branden en crises blijft de benodigde capaciteit beschikbaar.

In de komende jaren worden de huidige gegarandeerde capaciteiten voor civiel-militaire samenwerking verder uitgebreid met een CBRN response team en een CBRN detectie- en ontsmettingscompagnie. Daarnaast steunt de krijgsmacht ook met niet-gegarandeerde capaciteiten, zoals met bluswagens tijdens de brand in Moerdijk. De beschikbare en gegarandeerde capaciteiten kunnen een grotere vraag van civiele autoriteiten aan. De ministeries van Defensie en Veiligheid en Justitie zullen samen initiatieven ontplooiën om de militaire capaciteiten beter onder de aandacht te brengen van de civiele autoriteiten.

Op het gebied van nationale operaties wordt de samenwerking tussen de Dienst Speciale Interventies (DSI) van het Korps Landelijke Politiediensten, de Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten van de KMar en de Unit Interventie Mariniers versterkt. Trainingsfaciliteiten worden samengebracht en deskundigheid gedeeld.

Minister Hillen ziet mogelijkheden om de specifieke deskundigheid van Defensie op het gebied van multidisciplinair oefenen en trainen beschikbaar te stellen van de civiele autoriteiten. Ook zal er meer worden geoefend en wordt gewerkt aan een verbeterde uitwisseling van kennis en ervaring.

Marechaussee: kerntaken

De verkleining van de krijgsmacht heeft consequenties voor de capaciteit die de KMar levert ten behoeve van de politiezorg aan die krijgsmacht. De aangekondigde algemene maatregelen voor defensie, zoals reducties in bestuur en bedrijfsvoering, gelden onverkort ook voor de Koninklijke Marechaussee. Daarbij hoort ook de vermindering van topfunctionarissen, de versoering van dienst- en VIP-vervoer, de herinvoering van zakgeld voor leerlingen op de initiële officiersopleidingen en de aangescherpte normen voor kantoorlocaties en legering.

Op basis van de resultaten van een businesscase wordt mogelijk besloten de vaartuigen van de KMar onder te brengen bij de rijksrederij. De aanschaf van een nieuw KMar-vaartuig voor de Zeeuwse wateren wordt geschrapt. In plaats daarvan worden meer controles op land uitgevoerd en zal meer gebruik worden gemaakt van de vaartuigen van andere organisaties.

De aanpak in het regeerakkoord van de georganiseerde misdaad en van de illegaliteit heeft ook gevolgen voor de KMar. Mensenhandel en grensoverschrijdende criminaliteit door vreemdelingen, illegalen en mensensmokkelaars, wordt harder aangepakt, onder meer door de mobiele controles van de marechaussee. Daarvoor moet de juridische basis eerst worden versterkt. Daarnaast wordt het terugkeer- en uitzetbeleid geïntensiveerd en wordt het aantal liaisons van de KMar uitgebreid. Ook gaan de KMar en nationale politie intensief samenwerken bij de handhaving van openbare orde en veiligheid en bij bestrijding van de criminaliteit.

Marine: Minder patrouilleschepen, wel slagkracht

Het CZSK verliest twee nieuwe patrouilleschepen, één bevoorradingsschip en vier mijnenjagers, maar blijft wereldwijd inzetbaar. Het maritieme commando behoudt de slagkracht van zijn twee M-fregatten, vier Luchtverdedigings- en Commandofregatten en vier onderzeeboten.

Bovendien wordt de radar van de LCF-fregatten aangepast voor de verdediging tegen raketten en het 127 mm kanon geschikt gemaakt voor een groter bereik en een betere precisie. Van de M-fregatten wordt de onderzeebootbestrijdingsapparatuur verbeterd.

Van de vier Ocean Patrol Vessels komen er twee daadwerkelijk beschikbaar. Zij gaan de kustwachttaken op zich nemen en zullen zowel op de Noordzee als het Caribisch Gebied opereren. Permanente aanwezigheid met een patrouilleschip in de Caribische regio kan niet gewaarborgd worden, waardoor andere oppervlakteschepen voor de taken aldaar ingezet gaan worden.

Het Joint Support Ship (JSS), waarvan de kiel niet lang geleden aan elkaar is gelast, zal het speerpunt van de maritieme logistiek vormen. Een multifunctionele eenheid die ingezet zal worden ter ondersteuning van een taakgroep en eenheden op het land, maar ook als strategisch trans-

portmiddel en bij humanitaire noodhulpoperaties. De mijnenbestrijdingscapaciteit wordt beperkt tot het minimum om het Nederlandse deel van het Continentale Plat en de vaargeulen in de belangrijke havengebieden van Nederland explosieproof te houden. Dit betekent dat slechts zes van de tien mijnenjagers blijven varen, waardoor minder vaak kan worden deelgenomen aan internationale operaties. Het project mijnenveger wordt geschrapt.

Hr.Ms. Zuiderkruis vaart tot het einde van dit jaar door en wordt daarna afgestoten. Het afstoten van de Hr.Ms. Zuiderkruis vergroot de afhankelijkheid van logistieke ondersteuning door andere landen en van de bevoorrading in havens. Het vermogen om langer zelfstandig op zee te kunnen opereren en de effectieve inzetbaarheid van de eenheden zal verminderen. Hr.Ms. Amsterdam blijft doorvaren tot 2014. De Amsterdam wordt dan afgestoten en de bemanning gaat het JSS van de werf ophalen. Dit schip komt in 2015 in dienst wat betekent dat CZSK gedurende een jaar geen logistiek ondersteuningsschip heeft.

Ook blijft het CZSK over het Korps Mariniers beschikken met als kern twee manoeuvrebataljons en twee Landing Platform Docks (LPD's) voor amfibische operaties. Met de vier dieselelektrische onderzeeboten van de Walrusklasse behoudt de marine het vermogen tegenstanders de toegang tot zeegebieden te ontzeggen en handhaaft zij de capaciteit om ongezien inlichtingen in te winnen.

De draagbare Stinger-capaciteit van het Korps Mariniers wordt ondergebracht bij de (mobiele) Stinger-pelotons van het Commando Grondgebonden Luchtverdediging. De 120mm mortieren van het Korps Mariniers gaan op in één afdeling veldartillerie van het Commando Landstrijdkrachten. De bedieners van deze wapens worden daarbij opgeleid op zowel de pantserhouwitser als het mortier 120mm.

Twee nog af te leveren OPV-patrouilleschepen worden doorverkocht.

Eén DC-10 en negentien F-16's worden verkocht. (Foto: KLu)

Luchtmacht: Minder F-16's, afscheid Cougars

Het Commando Luchtstrijdkrachten (CLSK) moet afscheid nemen van de Cougars van het 300 Squadron, de transportheli's worden afgestoten. Daarnaast vermindert de F-16 vloot van 87 stuks naar 68. De derde DC-10 wordt niet in dienst genomen en er worden twee pelotons Object Grondverdediging opgeheven. Tenslotte verdwijnt bij de Patriot één van de vier batterijen. De drie overgebleven batterijen smelten samen tot één eenheid.

Op het gebied van jachtvliegtuigen vindt in overeenstemming met het regeerakkoord deze kabinetsperiode alleen de aanschaf van een tweede Joint Strike Fighter-testtoestel plaats. Als het volgende kabinet kiest voor de JSF als opvolger van de F-16, dan zal deze – in verband met de benodigde productietijd - niet eerder dan 2019 kunnen instromen.

De huidige F-16 bases Leeuwarden en Volkel blijven in gebruik, 19 F-16's worden afgestoten, en aan dit wapensysteem gerelateerde projecten krimpen navenant in. 58 toestellen zijn bestemd voor operationele inzet en tien voor opleiding en training. Er blijven vier squadrons over. Voor de nationale veiligheid blijven twee F-16's 24 uur per dag, zeven dagen per week inzetbaar voor de QRA. De recentelijk aangeschafte DC-10 wordt niet in dienst gesteld. Het wordt verkocht. De behoefte aan transport wordt in internationaal verband of door civiele inhuur opgevangen.

Helikopters

Ondanks de grote behoefte aan transporthelikopters is gekozen voor het buitendienststellen van de Cougar, en daarmee het schrappen van de Midlife Update. Hiermee vermindert het aantal types binnen de helikoptervloot

wat een aanzienlijke bedrijfsvoeringsbesparing oplevert. Het betekent tegelijkertijd een vergroting van het tekort aan tactische transportcapaciteit tijdens operaties, en het heeft gevolgen voor de gereedstelling, het optreden en het voortzettingsvermogen van de luchtmobiele brigade. De uitfasering van de Cougar wordt acceptabel geacht, omdat in 2012-2014 zes extra Chinooks en acht NH90's in de transportversie instromen.

Drie Cougars en vier bemanningen blijven totdat in 2012 de nieuwe NH-90 de SAR-taken op de Noordzee en het patiëntenvervoer op de Waddeneilanden kan overnemen.

Onbemande vliegtuigen

Na opheffing van één Patriot-batterij en de samenvoeging van de overgebleven drie batterijen kan één commando- en logistiek element worden opgeheven. Het materiaal van de opgeheven batterij wordt aangehouden als operationele logistieke reserve.

Voor het vergaren van inlichtingen vanuit de lucht verwerft Defensie één systeem Medium Altitude Long Endurance (MALE) Unmanned Aerial Vehicles (UAV's) met vier vliegtuigen. Initieel wordt het systeem in het buitenland gestationeerd voor ervaringsopbouw, opleidings- en trainingsfaciliteiten en materieellogistieke ondersteuning.

Van rampenbestrijding naar crisisbeheersing

Tekst: Henrica de Vries, Turnaround Communicatie

Bij een ramp of crisis moeten brandweer, politie en geneeskundige diensten snel hulp kunnen bieden. Om te voorkomen dat een incident zich uitbreidt, is goede samenwerking van hulpdiensten, gemeenten en andere partners in de regio noodzakelijk. Omdat gemeenten vaak te klein zijn om het hoofd te bieden aan grote branden, overstromingen of een terroristische aanslag, heeft het kabinet begin vorig jaar besloten tot het instellen van veiligheidsregio's.

Defensie en nationale crisissituaties

De Nederlandse krijgsmachtonderdelen leveren zowel nationaal als wereldwijd een belangrijke bijdrage aan vrede en veiligheid. Nationale veiligheid is de laatste jaren een actueel thema. Defensie heeft zich ontwikkeld tot een structurele partner in de binnenlandse crisisbeheersing.

Drie Regionale Militaire Commando's (regio zuid, noord en west) leveren steun om deze veiligheid te garanderen. Dit doen zij op verzoek van civiele autoriteiten of andere organisaties in de samenleving. De RMC's beschikken over reservisten van de Nationale Operaties (NATOPS) die inzetbaar zijn voor alle voorkomende onderwerpen voor alle voorkomende onderwerpen tijdens nationale crisissituaties. Daarnaast kunnen de RMC's een beroep doen op militairen van de andere defensieonderdelen.

Als het nodig is, kan Defensie bijvoorbeeld de volgende bijstand leveren:

- Een bataljon militairen voor de bewaking van objecten of gebieden
- Onbemande vliegtuigjes voor observatie boven Nederland
- Duikvaartuigen voor de bescherming van havens
- Wachtschepen voor de bescherming van vaarroutes
- Explosieven Opruimingsdienst (EOD)
- Een vouwbrug en mensen van de genie voor noodcapaciteit
- Een noodhospitaal en een ziekenautpeloton

In een veiligheidsregio werken de brandweer, de Geneeskundige HulpverleningsOrganisatie in de Regio (GHOR), de politie en gemeenten samen voor een effectieve voorbereiding op en bestrijding van crises en rampen. Er zijn 25 regio's die de aanpak regelen van grote ongelukken, rampen en crises zoals overstromingen, uitbraak van besmettelijke ziektes en terrorisme. De inde-

ling van de 25 veiligheidsregio's is afgestemd op de 25 politiekorpsen in Nederland.

Van oorlog naar vuurwerkcramp

De nieuwe Wet veiligheidsregio's heeft een lange voor-geschiedenis. Het denken over veiligheid is de afgelopen jaren namelijk fundamenteel veranderd. In de vorige eeuw was rampenbestrijding vooral gericht op het voorkomen van en voorbereiden op een oorlog of een natuurramp. Het is in die tijd vooral een taak van de rijksoverheid om haar burgers te beschermen. Reguliere hulpverleningsorganisaties komen aan grote rampen niet te pas.

In de jaren '80 verschuift de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor rampenbestrijding naar de gemeenten. De brandweer vormt de operationele kern en werkt samen met andere hulpdiensten. Maar een ramp houdt zich niet aan gemeentegrenzen en kan uitgroeien tot regionale of zelfs landelijke proporties. Veel gemeenten zijn te klein om een ramp of crisis effectief te bestrijden. De vuurwerkcramp in Enschede (2000) en de cafébrand in Volendam (2001) maken duidelijk dat het van levensbelang is om de bestuurlijke en operationele slagkracht rond rampen en crises te vergroten. Door brandweerb-zorg, geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen en de gemeenten op regionaal niveau bijeen te brengen, komt er meer eenheid en eenduidigheid in de aanpak van een grote ramp of crisis. Zo verandert de 'ouderwetse' rampenbestrijding van klassieke rampen zoals een oorlog of een overstroming in multidisciplinaire crisisbeheersing, met aandacht voor moderne media en de maatschappelijke ontwrichting die een crisis kan veroorzaken. De Wet veiligheidsregio's, die in oktober 2010 is ingegaan, vervangt de Brandweernet

1985, de Wet geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen (Wghor) en de Wet rampen en zware ongevallen (Wrzo).

Multidisciplinaire samenwerking

Het voornaamste doel dat de Wet veiligheidsregio's beoogt, is burgers beter te beschermen tegen de risico's van rampen en crises. Met de realisatie van de wet is de basis gelegd voor multidisciplinaire samenwerking in de veiligheidssector. De Wet veiligheidsregio's regelt dat het regionale bestuur een coördinerende taak vervult bij het bestrijden van rampen en crises. In deze nieuwe crisisbeheersingsorganisatie werken gemeenten en hulpdiensten samen met andere instanties, de zogeheten crisispartners. Dat zijn bijvoorbeeld de waterschappen, het Openbaar Ministerie (OM), Rijkswaterstaat en het Regionaal Militair Commando (RMC) vanuit Defensie. Er zijn daarnaast private organisaties die vanwege hun kennis een belangrijke rol kunnen spelen, zoals de ziekenhuizen, het Rode Kruis, ProRail en de NS of de Koninklijke Nederlandse Reddingsmaatschappij (KNRM). Afhankelijk van het soort incident is er ook samenwerking nodig met de zogeheten 'vitale bedrijven' op het gebied van drinkwater, gas, elektriciteit, voedselvoorziening, telecommunicatie, vervoer en financiën. Uitval of verstoring hiervan heeft immers grote gevolgen voor de Nederlandse samenleving.

Civiel-militaire samenwerking

Ook de krijgsmachtonderdelen kunnen worden ingezet ten behoeve van de veiligheidsregio's. Het bestrijden van rampen is de derde hoofdtaak van de krijgsmacht, naast het bewaken of afdwingen van vrede en het verlenen van humanitaire hulp. Defensie heeft Nederland opge-

deeld in drie regio's: West, Noord en Zuid. Binnen elke regio opereert een Regionaal Militair Commando (RMC). Dit centrum is verantwoordelijk voor de samenwerking vanuit Defensie met de civiele hulpdiensten. Een RMC is gekoppeld aan brigades. Bij elke veiligheidsregio is een zogenaamde Officier Veiligheidsregio (OVR) beschikbaar als liaison naar Defensie. Hij is de verbindende schakel tussen Defensie en de civiele hulpdiensten. De OVR adviseert zowel in de voorbereidingsfase als in een crisissituatie het lokale gezag over een mogelijke rol van Defensie. De inzet van militairen bij crisissituaties en rampenbestrijding vindt altijd plaats onder het civiele gezag: de burgemeester, de officier van Justitie of de minister van Binnenlandse Zaken.

In het kader van de Intensivering-Civiel Militaire Samenwerking (ICMS) houdt Defensie militairen, specialisten en materieel beschikbaar voor optreden in eigen land. Daarmee ondersteunt het ministerie de politie,

Meer lezen?

Op de website van de Rijksoverheid zijn brochures te downloaden met de wettekst en uitleg van de Wet veiligheidsregio's: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/veiligheid-regionaal/wet-veiligheidsregio-s-wvr>.

Op de wiki Veiligheidsregio staat een kaart van Nederland met hyperlinks naar de afzonderlijke websites van alle 25 veiligheidsregio's: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Veiligheidsregio>.

Op <http://www.regionaalcrisisplan.nl/bestanden/file75783540.pdf> is de catalogus Civiel-Militaire Samenwerking in te zien.

De imposante crashtenders van de luchtmacht leveren geregeld bijstand bij branden, zoals hier bij Moerdijk.

Rampen oefenen zoals Defensie

Tekst: Henrica de Vries, Turnaround Communicatie

Hoe krijgen we de rampenbestrijding en crisisbeheersing in Nederland naar een hoger niveau? In ons land vindt – gelukkig – niet vaak een grote crisis plaats. Hoe kun je dan toch voldoende operationele ervaring opdoen om goed voorbereid te zijn? Naast onderzoek en opleiding zijn trainingen en oefeningen onmisbaar. Dankzij een kijkje in de keuken bij Defensie beschikken de veiligheidsregio's over een unieke oefensystematiek. Daarmee kun je rampen oefenen volgens een levensecht en onvoorspelbaar scenario.

Sinds oktober 2010 is in Nederland de Wet veiligheidsregio's van kracht. Dat betekent dat Nederland is ingedeeld in 25 regio's, waarbinnen politie, brandweer geneeskundige hulpdiensten en gemeenten samenwerken bij het bestrijden van een ongeval of ramp. Want een ramp bestrijden, doe je nooit alleen. Toch gebeurt opleiden, trainen en oefenen bij de verschillende partijen nog vaak onafhankelijk van elkaar. Eigenlijk zouden alle partijen in het veld van crisisbeheersing dit gezamenlijk moeten oppakken. Dat is de wens van het programma CENS2 (Centre of Excellence National Safety and Security). "Door met erkenning en respect voor elkaars belangen over de grenzen van de eigen kolom en het eigen functioneren heen te kijken, is

het mogelijk meer te bereiken. Multidisciplinaire crisisbeheersing komt op een hoger plan te staan als kennis en informatie onderling wordt uitgewisseld en eigen gemaakt" meent Jan Tuinder, hoofd programma CENS2.

Beter oefenen

Het belang van oefenen staat buiten kijf. Toch worstelen veiligheidsregio's met hun aanpak. Uit de gesprekken van CENS2 met enkele veiligheidsregio's blijkt dat vooral het vaststellen van de leerdoelen lastig is. "In de praktijk blijkt dat veel oefeningen plaatsvinden aan de hand van een regionaal meerjarenbeleidsplan. De vastgestelde thema's in dat plan bepalen het scenario van de oefening. Daardoor sluiten leerdoelen niet altijd aan bij de

Crashtender E-One Titan in actie bij Moerdijk.

actuele behoefte van de te trainen mensen.”

Ook bij Defensie vinden veel trainingen en oefeningen plaats. Maar daar is de aanpak heel anders. Tuinder: “Defensie kent een ‘opwerkingstraject’ van opleiden, trainen en oefenen. Daarbij wordt stapsgewijs toegevoerd naar de eisen waaraan de militairen moeten voldoen. Het traject wordt afgerond met een eindoefening, waar een evaluatie en beoordeling bij hoort. Pas dan zijn militairen geschikt om uit te zenden.”

Van militair naar civiel

Met de kennis en ervaring vanuit Defensie en de NATO heeft CENS2 een soortgelijke oefensystematiek ontwikkeld voor de veiligheidsregio's. De oefensystematiek wordt ondersteund door een software programma: de Joint Exercise Management Module (JEMM). Want ook in civiele situaties is stapsgewijs oefenen nuttig. Tuinder legt uit: “De methodiek helpt om heel gericht leerdoelen aan oefeningen te koppelen. Daarbij wordt rekening gehouden met een bepaalde opbouw. Een oefening begint klein en kan door het scenario te wijzigen, steeds complexer worden. Door stapsgewijs te oefenen, blijft het geleerde beter hangen. Zo krijgt ‘oefenen’ weer zin. Als de leerdoelen duidelijk gesteld zijn, kan bovendien ook beter de gewenste vooruitgang van de getrainden in de gaten worden gehouden. Niet onbelangrijk want een hulpverlener kan in situaties terecht komen waarin het uiterste van hem wordt gevraagd.”

Tom Koolen van de NATO Consultation, Command en Control Agency (NC3A) gebruikt JEMM al jaren. “Onze ervaring is dat gebruikers van JEMM erachter komen dat ze zonder deze software te snel gaan. Ze slaan te veel stappen over bij het opbouwen van een oefening. Vaak heeft de oefenleiding wel een beetje een idee van wat er moet gebeuren. En dus gaat men gewoon aan de slag. Maar daardoor gebeurt veel half of niet; veel cruciale zaken worden vergeten. Zo bleken regelmatig niet alle functionarissen of eenheden opgenomen te zijn die getraind moesten worden.”

Weerbarstige werkelijkheid

Volgens Koolen is de oefensoftware JEMM goed toepasbaar in veiligheidsregio's en bij andere veiligheidspartners. “De software is zeer gebruiksvriendelijk en neemt je aan de hand mee. Zo helpt het je bij het vaststellen van leerdoelen en het benoemen van alle eenheden en functionarissen die getraind moeten worden.” Uniek aan JEMM is dat verhaallijnen voor oefeningen kunnen worden uitgewerkt in onvoorspelbare scenario's, met complete scripts van gesprekken zoals die in de werkelijkheid ook plaats vinden. Tuinder: “Stel, je oefent een brand. Het scenario en script veranderen ingrijpend als er in de nabijheid van de brand een ziekenhuis blijkt te staan. Of een chemische fabriek. Als vervolgens de weersomstandigheden veranderen, heeft dit ook weer invloed op het verloop. Zo kun je leerdoelen invoeren die de weerbarstige werkelijkheid zo dicht mogelijk benaderen.” Koolen

weet dat het nu in de praktijk vaak andersom gebeurt. “Eerst wordt gewerkt aan een leuk verhaal en daarna pas aan de leerdoelen. Gevolg daarvan is dat leerdoelen altijd worden aangepast aan de verhaallijn. Het kan daardoor maar zo zijn, dat er jarenlang hard wordt geoefend, maar dat belangrijke leerdoelen over het hoofd worden gezien. Terwijl ze wél noodzakelijkerwijs beheerst moeten worden.”

Terug in de tijd

JEMM biedt ook praktische voordelen. “Doordat alles gestructureerd is opgezet, kan de oefenleiding de oefening op elk moment stopzetten. Je kunt zelfs teruggaan in de tijd als ergens een knelpunt blijkt. De oefenleiding kan bespreking wat er misgaat en vervolgens in JEMM aangeven dat een bepaalde scene opnieuw moet worden geoefend. Omdat iedereen op JEMM is aangesloten, weten ook de ‘tegenspelers’ wat ze moeten doen.” Het omgekeerde is overigens ook mogelijk. Als een oefening goed verloopt, kan de oefenleiding besluiten stappen over te slaan in het proces.

Een bijkomend voordeel van JEMM is dat de software webbased is en dus via het internet toegankelijk. “Voor de veiligheidsregio's draait er een JEMM-server bij het NIFV in Arnhem. Vanaf elke werkplek met internet kun je desgewenst inloggen en aan een oefening werken. Dit is heel wat efficiënter dan werken met versie zoveel van een Worddocument. Je hebt nu altijd de actuele oefening op je scherm. Het geeft bovendien de mogelijkheid om desgewenst tot op het laatste moment nog iets te wijzigen in een verhaallijn.”

Landelijke database

JEMM is van oorsprong een NAVO-product en daarom beschikbaar voor gebruik door alle overheden van de 28 NAVO-landen. De JEMM-server van het NIFV is specifiek bedoeld voor de veiligheidsregio's. Verschillende veiligheidsregio's hebben intussen interesse getoond in JEMM of een pilot doorlopen. In de toekomst is het misschien ook mogelijk om elkaars oefeningen te gaan gebruiken. Tuinder: “Als alle veiligheidsregio's oefeningen houden met JEMM, kunnen ze ook daarin van elkaar leren. Praktisch gezien kunnen oefeningen ook op elkaar worden afgestemd. Door oefeningen op te slaan, kan er zelfs een landelijke oefendatabase ontstaan.” Zo komt de multidisciplinaire crisisbeheersing daadwerkelijk op een hoger plan te staan. “En dat zijn we in het veiligheidsveld aan onze stand verplicht. Het gaat om een veilig Nederland, we doen het voor de burgers. En die verwachten dat we onze zaakjes op orde hebben. Het professionaliseren van oefenen op de wijze zoals Defensie dat al jaren doet, brengt crisisbeheersing in Nederland op een hoger niveau.”

Meer informatie over JEMM is te lezen op
<http://www.cens2.eu>

Technostarter AELS geeft vliegtuigen een tweede leven

Ontmantelen, hergebruiken, verschrompen

DELFT - Wereldwijd vliegen er ruwweg 25.000 vliegtuigen rond. Naar schatting tien procent daarvan is overtollig en moet worden ontmanteld, omdat verkoop onmogelijk blijkt of omdat de eigenaar er gewoon van af wil. Daarin moet een boterham te verdienen zijn, lijkt de eigenaar en oprichter van Aircraft End-of-Life Solutions (AELS), ir. Derk-Jan van Heerden, vijf jaar geleden te hebben gedacht. "Het ligt iets genuanceerder", lacht Van Heerden in het nog nieuw ruikende pand in Delft. "AELS ontmantelt vliegtuigen waaraan geen behoefte meer is, haalt de bruikbare onderdelen eruit en zorgt ervoor dat die een tweede leven krijgen als het mogelijk is. Verder zorgt AELS ervoor dat alle overige materiaal volgens de regels milieuvriendelijk wordt verwijderd en opgeruimd." Op Europese schaal kent AELS maar een beperkt aantal gelijken en het bedrijf groeit naar verwachting de komende jaren sterk. Vorig jaar werd AELS als technostarter lid van Young NIDV. Tijd voor een nadere kennismaking.

Tekst: BERT VAN ELK

Oprichter en eigenaar van AELS is ir. Derk-Jan van Heerden.

De basis voor het bedrijf werd gelegd tijdens het afstuderen van Van Heerden aan de Technische Universiteit Delft (TUD). "Daar ging natuurlijk wel het een en ander aan vooraf", zegt hij. "Ik wilde graag een duurzaamheidsaantekening op mijn bul luchtvaart- en ruimtevaart-techniek. Een van de eisen hiervoor was dat ik moest afstuderen op een duurzaam onderwerp. De meeste stu-

denten kiezen dan voor luchtvervuiling of geluidsoverlast. Ik vroeg mij af wat er met vliegtuigen gebeurt die niet meer vliegen. Het veelgehoorde antwoord was dat ze in de VS in de woestijn staan, maar dat vond ik niet echt een duurzame oplossing. Daarom heb ik literatuuronderzoek gedaan en dat voorgelegd aan mijn professor Sicco Santema om het probleem inzichtelijk te krijgen." Van Heerden liep in het verlengde van zijn studie en dit onderwerp stage bij Boeing in de VS en werkte mee aan een project over de recycling van carbonversterkte kunststoffen. Terug in Nederland werkte hij als onderdeel van zijn afstuderen bij de KLM. "De KLM zat in haar maag met een 747 die op haar terrein stond. De eigenaar was failliet gegaan, terwijl het toestel bij de KLM in onderhoud was. De motoren zaten er al niet meer op. Het toestel moest worden ontmanteld." Van Heerden leerde er veel van en schreef een businessplan in de hoop dat de KLM het zou oppakken. "Dat bedrijf zag het niet zitten en daarom besloot ik het zelf doen. Ik had vanaf het begin het idee dat dit een niche was en het plan haalbaar. Er gebeurde op het gebied van het recyclen te weinig." Van Heerden studeerde in december 2005 af en kon gelijk aan de slag met zijn eigen bedrijf.

Gunfactor

Met een negen op zijn bul had Van Heerden heel eenvoudig bij een bedrijf kunnen gaan werken. Toch koos hij voor het starten van een eigen bedrijf. "Ik kwam tot de conclusie dat ik er waarschijnlijk over een paar jaar echt spijt van zou hebben als ik die stap niet zou zetten om mijn eigen bedrijf te starten." In het begin was het moei-

Milieuvriendelijk slopen van vliegtuigmotoren is een vak.

lijk om de eindjes aan elkaar te knopen. “Ik had destijds een lage levensstandaard en kon letterlijk nog op droog brood en water leven. Dat zou ik nu niet meer redden. In het begin maakte ik de gebruikelijke en begrijpelijke fouten zoals iedere startende ondernemer. Ik zette heel naïef kosten en baten tegen elkaar af in een Excelsheet, zag dat het lonend was en wilde beginnen. Problemen zag ik niet en door ze een voor een op te lossen, redde ik het.” Lachend: “Als ik toen al had geweten wat ik nu weet, was ik er waarschijnlijk niet aan begonnen.”

Van Heerden was er destijds van overtuigd dat als hij de beste kwaliteit, de beste prijs en de juiste snelheid van werken had, de opdracht naar hem zou gaan. “Zo werkt het niet in het leven. Het gaat om zaken als een netwerk en om de gunfactor. Je zegt als jonge startende ondernemer wel dat je iets kunt, maar je hebt het nog nooit bewezen. Dat maakt bedrijven soms huiverig om jou de klus te geven. Dan ontstaat een kip-en-ei-situatie. Je moet de mazzel hebben dat iemand je een klus gunt en jezelf zo kunt bewijzen. Dat moet als een vliegwiel gaan fungeren. Je moet als starter steeds bij andere ondernemers op het netvlies staan. Zij moeten je kennen en je de klus ook maar weer gunnen, omdat zij misschien wel een hele goede relatie met een ander bedrijf hebben. Je moet praten, ideeën hebben en die voorleggen en zorgen dat je voor een gesprek wordt uitgenodigd. In het begin is het lastig.”

Er was voor het piepjonge AELS nog een voordeel. “De gemeente Delft en de TUD hadden net de Young Entrepreneurs Society Delft (YES!Delft) opgericht, een

samenwerkingsverband dat pas afgestudeerden hielp met het opzetten van een eigen bedrijf. Wij hadden de mogelijkheid om als een van de eersten aan te haken. Als je met allemaal starters in een groot gebouw zit, help je elkaar met allerlei praktische problemen en leer je van elkaar. AELS deed vier maanden over het maken van de eerste offerte. Nu ligt die er bij wijze van spreken binnen een dag. Dat is de ervaring die je opdoet. Je leert als bedrijf ook voor de juiste randvoorwaarden zorgen om een project te kunnen uitvoeren. Een verzekering, het gereedschap, het netwerk.”

Hergebruik

AELS heeft de beschikking over een paar vierkante meter kantoorruimte in een nieuw bedrijfsverzamelgebouw langs de A13 bij Delft en nergens in de omgeving is ook maar een spoor van een vliegtuig te ontdekken. “Klopt”, aldus Van Heerden. “We hebben in Delft alleen maar kantoorruimte en wat opslag, want onze mensen ontmantelen de vliegtuigen vaak ter plaatse. De vestiging in Delft zijn de hersens en de projecten worden elders uitgevoerd. We zijn altijd ter plaatse aanwezig om aan te sturen, te regisseren, te dirigeren en kijken welke partijen we erbij kunnen betrekken. Desnoods vliegen we partijen in. Naar Dresden hebben we een Nederlandse partij gehaald, omdat de kwaliteit van de lokale niet voldoende was. We hebben een bepaalde standaard voor ogen.”

“Vorig jaar hebben we een toestel ontmanteld op Zaventem en nu zijn we net begonnen aan een Airbus A310 op de luchthaven van Dresden. Het toestel staat ergens op het terrein van een luchthaven en moet weg.

De Airbus A310 van EADS is een toestel uit 1992 dat zou worden omgebouwd in een vrachtvliegtuig, maar daaraan bleek geen behoefte meer te zijn. Veel van de vliegtuigen waarmee wij te maken hebben, kunnen niet meer vliegen en dan het is goedkoper om ze ter plekke te slopen en een eenmalige investering te doen in de vorm van het huren van een hal, een container en een tijdelijk netwerk. Het weer luchtwaardig maken en hierheen vliegen van het toestel is vaak veel duurder. Daarom slopen we meestal ter plaatse, hoewel we wel afspraken hebben met vliegvelden waar we terecht kunnen.”

AELS probeert altijd zoveel mogelijk onderdelen van het toestel te hergebruiken. “Als er nog vraag is naar de onderdelen wordt het interessant. Zeker als het toestel niet meer in productie is, maar er nog wel een aantal van vliegen. Als eerste stellen we vast welke componenten we eruit willen halen. Die worden onder de luchtwaardigheidsregels verwijderd en op voorraad gelegd, eventueel gecertificeerd, verkocht en naar de klant getransporteerd. Alle gevaarlijke stoffen en vloeistoffen halen we uit het toestel en worden volgens de geldende regels afgevoerd. De metalen sorteren we, maken we kleiner, transporteren we naar een faciliteit waar het verder kan worden verwerkt. Daarna worden de metalen gerecycled tot grondstof voor de verschillende industrieën. Dan blijft er nog altijd iets over dat niet kan worden gerecycled. Dat gaat óf de verbrandingsoven in óf wordt gestort. Dat hangt af van de lokale wetgeving en mogelijkheden. In beperkte mate zorgen wij ook voor alternatief hergebruik van vliegtuigen of onderdelen: we leveren vliegtuigstoelen voor een thuisbioscoop, maken

tassen van life vests of decoratiemateriaal van oude propellers. Soms hele vliegtuigen als trainingsobject voor monteurs. We hebben zelfs een vliegtuig geleverd dat werd omgebouwd tot hotel. We krijgen regelmatig iemand die van een vliegtuig een pannenkoekenrestaurant wil maken. Dat kan, maar de kosten zijn erg hoog. Soms leveren we een toestel voor de brandweer om te trainen. Een grote variatie aan mogelijkheden, zowel goed voor de portemonnee van onze klanten als het milieu.”

Wereldwijd

AELS werkt in principe wereldwijd. De afgelopen vijf jaar deed het bedrijf projecten in Spanje, Nederland, België, Frankrijk, Duitsland, Engeland, Nieuw-Zeeland en nu in Mexico. “Wij zetten ons bewust neer als een wereldwijde speler. We zijn momenteel aan het kijken naar Afrikaanse landen waar nog veel oud spul staat. Met de componenten daarvan kan je vaak niets meer doen, dus dan heb je het alleen over schrootmaterialen. Vaak zijn de toestellen te oud of ontbreekt het papierwerk. Componenten van een vliegtuig zijn alleen opnieuw te gebruiken als je de hele geschiedenis van het toestel hebt en dus precies kunt nagaan wat er met het toestel is gebeurd. Op de toestellen zitten zogenoemde life limited parts, zoals de motoren. Als je niet weet wanneer ze zijn gemaakt en wanneer er onderhoud is gepleegd, houdt het vanwege de veiligheid al op. De motoronderdelen zijn ontworpen voor een bepaalde levensduur en daar mag je niet mee sjoemelen. Er zijn wel onderdelen, rotatables, waarvoor minder strenge eisen gelden. Die worden uit elkaar gehaald, bekeken, gerepareerd en

De vier motoren zijn er af bij deze BAe-146, nu de vleugel. (Foto's: AELS)

YES!Delft: steun in de rug voor starters

YES!Delft staat voor Young Entrepreneurs Society en is opgericht door onder andere de gemeente Delft en de Technische Universiteit Delft. De instelling helpt studenten bij het starten van een eigen onderneming en het vormen van een netwerk.

De doelgroep van Yes!Delft zijn de technostarters die maximaal vijf jaar bezig zijn met een eigen bedrijf. Het zijn veelal (ex-) studenten met een technische opleiding die producten, processen of diensten commercialiseren, die ze op basis van eigen technische vindingen of door een nieuwe combinatie van bestaande technologieën hebben ontwikkeld.

Een onderdeel van YES Delft, de Incubator, biedt de technostarters kantooruimte, vergaderfaciliteiten en een Business Lounge voor presentaties en bijeenkomsten. YES!Delft zorgt er ook voor dat nieuwe jonge ondernemers binnen de TU Delft mogelijkheden krijgen om een prototype te ontwikkelen. Werkplaatsen, windtunnels en andere testfaciliteiten zijn tegen intern tarief te gebruiken! YES!Delft geeft ook ondersteuning als het gaat over het krijgen van subsidies, leningen of octrooien.

De YES!Delft Business Club biedt de jonge ondernemers mogelijkheden om een eigen netwerk op te bouwen, omdat technische kennis en een goed product niet de enige succesfactoren zijn. Commerciële contacten zijn net zo belangrijk.

High-Tech bedrijven kunnen ook als ze de startfase ontgroeid zijn bij YES!Delft terecht. Het YES!Delft Growth Centre blijft deze doorgroeiers met een speciaal programma en een bijzonder ondernemersnetwerk ondersteunen. Het YES!Delft Growth Centre biedt samen met een aantal partners specifieke dienstverlening aan bedrijven in de groeifase.

Voor meer informatie zie: www.yesdelft.nl.

weer in elkaar gezet. Na het testen krijgt zo'n onderdeel weer een certificaat en is het als nieuw."

AELS moet op alle vlakken een oplossing kunnen bieden of het nu om een klein vliegtuig of een groot is. "Dat is onze meerwaarde. We kregen onlangs een project aangeboden waarbij een toestel alleen nog maar verschromt moest worden. Alles was er al af. Dat hebben we geweigerd, omdat het voor de eigenaar het goedkoopste was om het lokaal te laten verschromten. Daaraan konden wij niets toevoegen. Elk vliegtuig dat uit elkaar moet, is een project voor ons. We gaan nu in Spanje een klein project uitvoeren, maar als we dat goed doen, zitten er meer projecten achter."

Het is volgens Van Heerden moeilijk om naam te maken in de luchtvaartwereld. "Die is uitermate conservatief. Het draait om track record en om de juiste mensen kennen. Ze moeten ook inzien dat jouw oplossing de oplossing voor hun probleem is. Onze klanten zijn vaak grote organisaties, airlines. Die denken vaak dat ze het ontmantelen zelf wel kunnen, maar dat valt nog wel eens tegen."

Groeimarkt

De meerwaarde van AELS is de totaaloplossing, stelt Van Heerden. "Een lokale sloper weet vaak niet welke componenten er moeten worden verwijderd, waar de gevaarlijke stoffen zitten in het toestel en hoe je die moet verwijderen en afvoeren. Wij weten waar de waarde zit in zo'n toestel. Aan de componentenkant (motoren, landingsgestellen, avionica, actuators, structure parts) heb je het over enkele nullen meer opbrengst als wij het toestel ontmantelen. De metaalkant is zeer marginaal. Afhankelijk van het aantal vliegtuigen dat van een type al uit elkaar is gehaald en het aantal dat nog vliegt, weet je wat interessant is om onderdelen

eruit te halen. Van een Boeing 777 bewaar je alles, omdat het toestel nog vliegt, het aantal nog toeneemt en alles een keer stuk gaat. De kans dat iemand het nodig heeft is groot. Als je de 300ste Boeing 737-200 sloop, dan liggen er van bepaalde onderdelen al zoveel exemplaren op de plank, dat de kans dat je hem kwijtraakt niet zo groot is. Eraf halen is een, gecertificeerd krijgen is twee en verkopen is drie."

De markt van AELS is een groeimarkt. "Het aantal vliegtuigen stijgt wereldwijd nog steeds, dus er komen ook steeds meer oude vliegtuigen waarvan onderdelen moeten worden vervangen. De levensduur van vliegtuigen wordt korter. Gelet op de huidige kerosineprijs en de te verwachten ontwikkeling ervan, is het doorvliegen met oudere toestellen niet interessant. Doordat nieuwe toestellen steeds zuiniger zijn, is het investeren daarin steeds interessanter, omdat airlines de investering steeds sneller terugverdienen. Dertig tot 35 procent van de kosten van een airline zijn brandstofkosten. De landen waar vroeger oudere typen vliegtuigen naar toe gingen - het Midden-Oosten en Azië - kopen tegenwoordig ook nieuw. Dus je ziet in Europa steeds meer oude vliegtuigen, die niet meer verkocht kunnen worden."

Van Heerden verwacht dat het bedrijf de komende tijd verder groeit en personeel moet aannemen. Dat vindt hij spannend. "Als je al met 20 personeelsleden bent en er moet een 21ste bij, is dat niet zo spannend. Als je met z'n drieën bent en er moet een vierde bij, dan is dat spannend. Dat is typisch voor een klein bedrijf. We hebben nu twee winstgevende jaren achter de rug. Ik verwacht dat we gaan uitbouwen en iets groter gaan worden. Ik wil een team waarvan ik nog weet wie er werkt, wat hun motivatie is en of ze zijn getrouwd. Groei is geen doel op zich."

Young NIDV – broedplaats voor innovatie

www.nidv.eu

- Stimuleren innovatie-ontwikkeling in Defensie- en Veiligheidsbranche.
- Signaleren technologieontwikkeling aan vraag- en aanbodzijde.
- Stimuleren samenwerking kennisnetwerken Defensie-BZK.
- Faciliteren kennisontmoetingen.
- Signaleren en belangenbehartiging van subsidieregelingen.

- Marktkennis.
- Signaleren (inter)nationale businessopportunities.
- Toegang tot Defensie en overheid.
- Relevant industrienetwerk.

Tweede JSF komt er aan

De Tweede Kamer is op 20 april akkoord gegaan met de aanschaf van een tweede JSF testvliegtuig. De prijs inclusief motor ligt onder de raming van begin 2008. De raming was toen € 91,7 miljoen (prijspeil 2007). De richtprijs die in de brief van 22 februari jl. is gemeld, bedraagt in prijspeil 2007 € 91,2 miljoen.

In prijspeil 2010 komt dit overeen met € 99,2 miljoen. De dollarkoers die geldt wanneer een termijnvalutacontract wordt aangegaan, is van invloed op de prijs in euro's. Bij de raming is uitgegaan van de plandollarkoers die het ministerie van Defensie hanteert bij alle dollar-gevoelige projecten (\$ 1,00 = € 0,83). De werkelijke dollarkoers - en daarmee de prijs van de JSF - is op dit moment minstens 10% lager. Als de aanschaf een feit is en de dollarkoers van het termijnvalutacontract bekend is, zal de Kamer worden geïnformeerd over de uiteindelijke prijs in euro's.

De afgelopen jaren werd de Nederlandse burger bestookt met verhalen over oplopende kosten van de JSF. Wat nu opvalt, is dat de ramingen van Defensie uit 2008 gewoon kloppen en dat zeer ruime marges worden aangehouden voor de dollarkoers. Beursanalisten gaan ervan uit dat de dollar in de komende jaren verder zal zakken, hetgeen betekent dat de JSF goedkoper wordt. De testvliegtuigen zijn de duurste exemplaren. Vanaf nu zal de stuksprijs alleen maar dalen, naarmate de productiecurve stijgt. De aandacht die wordt gegeven aan indianenverhalen over de JSF, is dan ook niet goed verklaarbaar. De vraag rijst of politici en media de werkelijke feiten niet kennen, of niet willen weten. Zo werd aandacht gegeven aan een dilettantistisch rapport van het Canadese parlement, dat de stuksprijs becijferde op \$ 128 miljoen dollar. De amb-

tenaren hanteerden een berekeningsmethode die was gebaseerd op het gewicht van een jachtvliegtuig. Dat werkt bij de bouw van mammoettankers, maar niet bij gevechtsvliegtuigen. De Canadese regering heeft de stuksprijs bij 65 JSF's op \$ 75 miljoen geraamd. Canada verwerkt daarin ook nog de kosten voor bewapening en infrastructuur, plus een projectreserve van tien procent. Een kale stuksprijs van 60 miljoen lijkt dan haalbaar.

In de Beleidsbrief van 8 april heeft Defensie een bedrag uitgetrokken van 4,5 miljard euro voor het project. Het plangetal van 85 JSF vliegtuigen is gehandhaafd. Dat lijkt vreemd, omdat het budget toereikend is voor de aanschaf van ongeveer 60 vliegtuigen. Dat aantal kan stijgen door een zwakke dollar, maar niet naar 85. Het mogelijke antwoord is dat de regering geen voor-schot wil nemen op internationale ontwikkelingen na 2020. De Meerjarenraming is voor een periode van tien jaar (tot 2023), daarna blijft een bijbestelling in theorie mogelijk. Het handhaven van het plangetal is gunstig voor het bedrijfsleven, omdat dit getal mede de omvang van het orderpakket bepaalt. De Amerikanen doen hetzelfde: zij handhaven een plangetal van 2443 vliegtuigen, te bestellen in kleine series. Afhankelijk van de operationele behoefte kan dan over tien jaar het definitieve aantal worden vastgesteld. Dat is operationeel en financieel slim.

NIDV-Jaarvergadering in teken Beleidsbrief Defensie

“De omvang van de grote investeringen zal afnemen, terwijl er aan de andere kant nieuwe kansen ontstaan op het gebied van onderhoud, dienstverlening en veiligheid. De positie van bedrijven kan worden versterkt door innovatie en samenwerking. Daarmee worden de kansen op export vergroot”, aldus de bondige samenvatting door NIDV-directeur drs. Cent van Vliet van de gevolgen van de bezuinigingen. Hij deed zijn uitspraak voor een aandachtig gehoor van NIDV-deelnemers tijdens de Jaarvergadering van de Stichting NIDV op 20 april. Een hoge delegatie van het ministerie van Defensie, onder wie DMO-directeur ir. Lex Hendrichs, gaf de NIDV-bedrijven tekst en uitleg. De vliegbasis Leeuwarden verleende gastvrijheid.

Tekst en foto's: Mat Herben

De basiscommandant, kolonel Dennis Luyt, bracht treffend onder woorden voor welke uitdagingen het defensiepersoneel zich ziet geplaatst: “Op dit moment zijn we met onze F-16's actief in Afghanistan en bij Libië, we oefenen in Alaska en begeleiden de afstoting aan Chili van verkochte F-16's. Al achttien jaar is de Friese vliegbasis onafgebroken bezig met crisisbeheersing, van Bosnië tot Libië. In alle scenario's speelt het luchtwapen een voorname rol. We zijn sterk afhankelijk van samenwerking met de industrie en de kenniscentra, des te meer omdat wij tot 2019 moeten doorvliegen met de F-16. Ook hopen wij dat het bedrijfsleven ons kan helpen met het begeleiden van overtollig personeel 'van werk naar werk'.

Kansen benutten

De voorzitter van de Stichting NIDV, drs. Jan Gmelich Meijling, opende het huishoudelijke deel van de bijeenkomst en besprak het jaarverslag in het tempo dat we van hem zijn gewend. “Het is een goede traditie bij ons om niet te lang over jaarverslagen te praten”, zei hij droogjes. De nieuwe bestuurssamenstelling werd doorgenomen, inclusief de herbenoeming van Meijling als voorzitter. Edelijn vervangt Blokhuis en de heren Koster, Cozijn, Miegies en Hijweges werden onder applaus als (plv) bestuursleden benoemd.

Directeur Van Vliet verzorgde de toelichting op het jaarprogramma en de begroting. Daarbij richtte hij de

Forumdiscussie met v.l.n.r. bgen Leanne van den Hoek, ir. Lex Hendrichs en bgen Jan Broeks.

Na de jaarvergadering was er een demonstratie van de hondenbrigade en een bezoek aan het F-16 onderhoud.

schijnwerper op de nationale ontwikkelingen en de internationale context. Hij gaf aan dat de NIDV in voortdurend overleg is met de overheid om de mogelijkheden tot samenwerking te verbeteren. Als het gaat om slimmer aanbesteden, kan wordt gedacht aan sourcing, het Project Verbeteren Offertes, aanpassing contractvoorwaarden en een optimaal gebruik van de mogelijkheden van artikel 346 van het EU-verdrag. Van Vliet noemde het handhaven van de compensatieverplichtingen een belangrijk instrument voor het inschakelen van de Nederlandse industrie. De NIDV is traditioneel sterk in het organiseren van inschakeldagen en zoekt voortdurend de samenwerking met het ministerie van EL&I (Economie, Landbouw & Innovatie). Het bevorderen van de onderlinge samenwerking tussen de NIDV-bedrijven blijft eveneens een speerpunt van het beleid. Van Vliet noemde de Bedrijvendag op 8 juni, de verschillende Platformen, de MKB Denktank en de beurzen.

Sourcingtoets

Brigade-generaal Jan Broeks, souschef Integrale Plannen, gaf een uitvoerige toelichting bij de Beleidsbrief van Minister Hillen. Hij wees op de investeringsquote die daalt naar 16% en pas in 2016 weer op 20% zal komen. Het personeelsbeleid zal veel aandacht vergen. Mensen zien zekerheden wegvallen en gaan om zich heen kijken. De kennis moet worden geborgd. Broeks wees erop dat het bij overtollig defensiepersoneel veelal gaat om mensen met ervaring, die zelfstandig kunnen werken onder risicovolle omstandigheden. Met zijn collega brigade-generaal Leanne van den Hoek (Projectbureau Sourcing) en DMO-topman ir. Lex Hendrichs beantwoordde Broeks vragen uit de zaal. Hoe behouden we kennis en voorkomen we dat alles naar het buitenland verdwijnt? Volgens Hendrichs moet het werk eerlijk worden verdeeld, al worden we langzamerhand erg klein. Vaak is uitruil beter, bijvoorbeeld het onderhoud van mijnenjagers naar België en dat van de M-fregatten in Nederland.

Broeks gaf aan (in antwoord op vragen van Transmo) dat er een nieuwe behoeftestelling komt voor wielvoertuigen. Defensie gaat 'pooling' invoeren, waarbij eenheden voertuigen uit een gezamenlijke pool betrekken.

Natuurlijk waren er veel vragen over de wijze waarop Defensie de sourcingtoets gaat uitvoeren. Projectleider brigade-generaal Van den Hoek gaf aan verkennend onderzoek wordt uitgevoerd met hulp van drie grote bedrijven. Het rapport wordt openbaar voor alle bedrijven. In een quick scan wordt de scope van de dienstverlening vastgesteld, dan wordt ingegaan op vragen als: Wat kan rijksbreed, wat kan internationaal en wat wordt uitbesteed? Over drie maanden kunnen we resultaten verwachten van de quick scan, over negen maanden (op zijn vroegst) gaat een zogeheten 'voorgenomen besluit Secretaris-Generaal' naar de betrokken Medezeggenschapsraad. Daarna kom je pas in de implementatiefase van aanbesteding. Dan zitten we dus al ver in 2012. Van den Hoek noemde als voorbeeld van geslaagde outsourcing het beleid van banken die ICT-diensten en personeel voor een contractperiode van zeven jaar uitbesteden.

In de komende maanden moet duidelijkheid komen over het vastgoedplan van Defensie. Welke locaties moeten de poorten sluiten? Broeks wees erop dat dit niet per krijgsmachtdeel wordt bekeken. In de nabije toekomst kunnen we dus gezamenlijke locaties van met name land- en luchtmacht verwachten.

Meer hierover en over de sourcingtoets in de volgende uitgave van dit magazine. NIDV-deelnemers kunnen de complete presentaties van Cent van Vliet en generaal Broeks nog eens nalezen door in te loggen op www.nidv.eu

Hand in Hand voor Veiligheid in Rotterdam

Goede informatie essentieel bij crisis

“Rotterdam is vergroeid met ‘Hand in Hand’ en wil graag een laboratorium zijn voor veiligheid”, zei de Rotterdamse burgemeester Ahmed Aboutaleb in zijn welkomstwoord op de Van Ghentkazerne. Het Korps Mariniers verleende gastvrijheid aan het NIDV-evenement ‘Hand in Hand voor Veiligheid’, dat tientallen bedrijven in direct contact bracht met hun klantenkring uit de veiligheidssector. Landmacht, politie, marine, kustwacht, brandweer, inlichtingendiensten, iedereen was present. De KL liet de Raven UAV boven het sportveld vliegen. Tijdens de voortreffelijke Indische lunch (sponsor NCIM-groep) konden ervaringen worden uitgewisseld, contacten worden gelegd en een dertigtal stands worden bezichtigd. Een symposium met topsprekers bekroonde het evenement.

Burgemeester Aboutaleb liet merken dat het onderwerp veiligheid hem na aan het hart ligt. Hij benadrukte het belang van goede communicatie. “De overheid speelt bij communicatie op zeker, maar wordt daarbij ingehaald door de snelheid van berichtgeving door de nieuwe media. Het gegeven dat de overheid niet langer het monopolie heeft op de informatieverstrekking, zet haar geloofwaardigheid onder druk. We staan nu voor een zoektocht om zorgvuldigheid en snelheid te vervlechten. Ik heb grote belangstelling voor technische oplossingen, maar vergeet niet dat informatie altijd moet worden geduid. Toen ik werkte als voorlichter bij Volksgezondheid konden ook allerlei concentraties gevaarlijke stoffen worden gemeten, maar als beleidsverantwoordelijke en als burger wil je gewoon weten wanneer er gevaar is voor de volksgezondheid”, aldus de Rotterdamse burgervader, die zei te betreuren dat op Defensie sterk wordt bezuinigd. “Helikopters heb je hard nodig bij rampen”, liet hij zich ontvallen. “U bent vandaag dubbel welkom, omdat u daarmee laat zien waarom de Van Ghentkazerne open moet blijven!”

Vitale infrastructuur

Als dagvoorzitter trad de Rotterdamse gemeentesecretaris mr. Arjan van Gils op. Een praktijkkenner van de veiligheidsproblematiek. Hij was onder andere districtschef bij de Rotterdamse politie en gemeentesecretaris van Enschede ten tijde van de vuurwerkramp. Van Gils voorspelde dat de vorming van de nationale politie, aangestuurd door tien regioburgemeesters, ook zal leiden tot een verdere centralisering van de veiligheidsregio's. “Dat betekent dus een nieuwe investeringsslag”.

Hoe samenwerking in de dagelijkse praktijk verloopt, liet de Rotterdamse havenmeester René de Vries zien in een boeiende presentatie. In zijn gebied zijn 37.000 zeeschepen en 135.000 binnenvaartschepen jaarlijks goed voor een miljoen scheepsbewegingen. Dat alles in goede banen te leiden, vereist een geoliede organisatie die voorbereid is op aanvaringen, branden, terrorisme, zonder een vlotte doorvaart te hinderen. De vitale infrastructuur is niet alleen belangrijk voor Rotterdam, maar voor de economie van het Europese achterland. Gelukkig staat de Rotterdamse haven niet alleen voor die uitdaging, want de Kustwacht is een van de vertrouwde veiligheidspartners. De directeur Kustwacht, kapitein ter

*Burgemeester
Aboutaleb:
“Welkom op de
Van Ghentkazerne,
die open moet
blijven...”*

*Generaal Hans Leijtens en
gemeentesecretaris Arjan van Gils.*

Havenmeester René de Vries.

zee C.J.H. Trimpe Burger, gaf een overzicht van de organisatie en de middelen van de Kustwacht. Een dienst die wordt aangestuurd door zes ministeries, waarbij Infrastructuur en Milieu de coördinatie verzorgt en Defensie verantwoordelijk is voor het beheer. “Ik ben trots op mijn marine uniform, maar ben in burgerkleding, omdat de Kustwacht een civiele organisatie is. Van de 48 mensen in mijn staf zijn er maar drie van de marine.”, aldus Trimpe Burger. Op vragen uit de zaal beaamde hij dat de behoeftestelling en verwerving een probleem kan zijn. “Ik zou graag centrale funding zien vanuit Financiën, maar dat ministerie wijst dan naar de beheerder Defensie”. Je zou zeggen dat de functie van directeur Kustwacht niet benijdenswaardig is, maar de dynamiek van het bedrijf en de goede samenwerking met de veiligheidspartners zijn grote pluspunten. Via het AIS (Automated Information System) – verplicht voor schepen vanaf 300 ton – zijn onmiddellijk alle scheepvaartbewegingen te volgen. Iedereen kan meekijken op www.marinetraffic.com

Geen paniek

Het thema Conflict- en Crisisbeheersing (CCB) was in goede handen bij de plv. Commandant Kon. Marechaussee, generaal-majoor dr. Hans Leijtens, wiens ervaringen de Bijlmerramp en Afghanistan omspannen. De afgelopen decennia zijn we van het ene naar het andere uiterste gegaan. Ten tijde van de Bijlmerramp improviseerde men. Een ramp is een mierennest, zei hij beeldend. Tegenwoordig verwachten we alles van techniek. Leijtens pleitte voor een concept van Joint Optimization, waarbij de menselijke hand wordt geholpen door de techniek. Niet de problemen moeten het uitgangspunt vormen, maar het effect dat je wilt bereiken.

Hij vond een medestander in de laatste spreker, de psychologe drs. Patricia Jansen, die communicatie doceert aan de Erasmus universiteit. Ook zij stelde dat je de sociale media (Twitter) niet als bedreiging moet zien voor de crisiscommunicatie. Zij legde uit dat communicatie en informatie bepalend zijn voor het menselijk gedrag. Als mensen in paniek raken, vallen ze terug op instinctief gedrag. Onze hersenen kennen drie lagen: het ‘reptielenbrein’ dat de instincten en reflexen beheerst, het limbische systeem (emotie, geheugen) en de neocortex waar het vermogen tot rationeel denken zetelt. Rustig blijven, niet in de paniek raken, want dan vallen we terug in instinctief vlucht- en vechtgedrag. “Daarom is training van groot belang. Dat geeft een vertrouwd gevoel. Je hebt al nagespeeld wat er is mis kan gaan. Daardoor wordt een routine verkregen, waardoor het gevoel wordt versterkt dat de zaken onder controle zijn.” Het gaat voor alles om een goede en snelle informatievoorziening. De sociale media moeten daarin worden ingepast. “Niet wachten tot je alles hebt geverifieerd!”, waarschuwde Patricia Jansen. “Je kunt op je website prima aangeven welke informatie is gecontroleerd, wat onzeker is en ook: wat een broodje aapverhaal is. Voorkom paniek. Kalme mensen luisteren en werken mee.”

NIDV-organisator mr. Rob van Dort bedankte de sprekers en allen die het bijzondere evenement mogelijk hadden gemaakt. Nog geruime tijd werd er door de 300 deel nemers geborrelt en genetwerkt. Ook belangrijk...

Joint ventures en het kartelverbod

In het vorige nummer is besproken de joint venture als samenwerkingsvorm tussen ondernemingen. Deze samenwerking vindt plaats in bijvoorbeeld een daarvoor opgerichte rechtspersoon zoals een BV of een NV. Dit wordt dan de gezamenlijke dochteronderneming van de aandeelhouders. De samenwerking kan echter ook puur contractueel plaatsvinden. Ten behoeve van een joint venture maken partijen afspraken over de aard en omvang van de samenwerking, maar ook over bijvoorbeeld de duur ervan. Het is bij het maken van deze afspraken dat nog een ander aspect om de hoek komt kijken, namelijk het mededingingsrecht. Gemaakte afspraken die de mededinging op de markt negatief beïnvloeden zijn verboden, het zogenaamde kartelverbod. Dergelijke afspraken kunnen zelfs leiden tot hoge boetes. Nu het bij een joint venture gaat om ondernemingen die samenwerken op commercieel gebied, is dat een goede reden om na te gaan of afspraken nu door het mededingingsrecht worden getroffen.

Kort gezegd verbiedt de mededingingswet overeenkomsten tussen ondernemingen en onderling afgestemde feitelijke gedragingen van ondernemingen die als doel of tot gevolg hebben dat de mededinging op de Nederlandse markt of een deel daarvan wordt verhinderd, beperkt of vervalst. Bij dergelijke afspraken of gedragingen kan gedacht worden aan bijvoorbeeld (a) het bepalen van aan- of verkoopprijzen, (b) het beperken of controleren van de productie, de afzet, de technische ontwikkeling of investeringen, (c) het verdelen van markten, (d) discriminatie ten opzichte van handelspartners door ongelijke voorwaarden te hanteren bij gelijkwaardige prestaties en (e) koppelverkoop. Op welke wijze partijen hun afspraken contractueel of organisatorisch vormgeven is niet relevant.

Nu het kenmerk van joint ventures de samenwerking tussen ondernemingen is, is het van belang te bezien in hoeverre afspraken wel, dan wel niet mogelijk zijn. Als een overeenkomst of een onderling afgestemde feitelijke gedraging kan bijdragen tot verbetering van de productie, of tot bevordering van de technische of economische vooruitgang, dan kan onder bepaalde voorwaarden een uitzondering gemaakt worden op het kartelverbod.

Zo vallen afspraken gemaakt in het kader van een joint venture, die als onderwerp hebben het overdragen en ter beschikking stellen van technologie, onder een vrijstelling. Onder overeenkomsten die onder deze vrijstelling vallen zijn bijvoorbeeld licentieovereenkomsten waarbij het gebruik van een octrooi, of een auteursrecht aan de joint venture ter beschikking wordt gesteld. Exploitatie van een intellectueel eigendomsrecht in een joint venture valt onder deze vrijstelling. In dit laatste geval is het intellectu-

eel eigendomsrecht door een van de partijen aan de joint venture ter beschikking gesteld.

Een ander soort overeenkomst betreft bijvoorbeeld afspraken met betrekking tot onderzoek en ontwikkeling. Partijen kunnen een strategische keuze maken om hun onderzoek en ontwikkelingsactiviteiten te bundelen en als een joint venture voort te zetten, waarbij de gezamenlijke exploitatie van de resultaten tevens onderdeel kan uitmaken van de afspraken. Dit kan projectmatig zijn, maar ook een intense samenwerking voor een langere duur. Overeenkomsten die onder deze categorie vallen, kennen vaak een zekere overlap met technologieoverdracht.

Ondernemingen gebruiken daarnaast ook joint ventures in verband met productie van producten, of in het kader van specialisatie. Bij specialisatie maken ondernemingen die vaak ook concurrenten van elkaar zijn afspraken waarbij elke partij zijn productie activiteiten beperkt of verlegt. De achterliggende reden is vaak dat een van de partijen efficiënter en dus goedkoper kan produceren, bijvoorbeeld omdat de productiefaciliteiten dan geconcentreerd zijn bij die partij. Deze overeenkomsten kennen vaak productiebeperkingen opgelegd aan de niet producerende partij, of een verbod om de producten elders te betrekken. Ook zijn beperkingen in de distributie van de producten gebruikelijk, waarbij het slechts een van de joint venture partners is toegestaan om het product te distribueren, dan wel juist gezamenlijke distributie wordt voorgeschreven.

Bij al deze vrijstellingen geldt wel, dat de overige mededingingsbeperkende afspraken in de joint venture niet verder gaan dan nodig om het doel van de overeenkomst te bereiken. Een bepaling die bijvoorbeeld beoogt de productie of de verkoop te beperken, of die de prijzen bij verkoop van de producten vaststelt, zal toch te ver gaan en zal er alsnog toe leiden dat die afspraak onder het kartelverbod valt. Ook concurrentieverboden na afloop van de samenwerking zullen strijd met het kartelverbod kunnen opleveren.

Samenwerken in een joint venture kan aantrekkelijk zijn en voordelen met zich meebrengen voor de betrokken partijen. Zoals uit het bovenstaande volgt, is het wel van belang goed na te gaan bij het aangaan van de joint venture of de afspraken die daarvoor gemaakt zijn de toets van het mededingingsrecht kunnen doorstaan, bijvoorbeeld doordat zij onder een van de vrijstellingsmogelijkheden vallen, dan wel of zij niet toch onder het kartelverbod vallen.

Thabiso van den Bosch
Conway & Partners,
Advocaten & Attorney's at law

Defensie en bedrijfsleven hebben elkaar nodig

In de wondere wereld van Defensie is het nooit saai, dat is waar, maar sommige momenten zou je toch liever ongemerkt laten passeren. Voor het defensiepersoneel was 8 april zo'n zware en zwarte dag door de bekendmaking van de bezuinigingsplannen. Ook voor het bedrijfsleven zijn de gevolgen nog ongewis. Op 23 mei vond in de Tweede Kamer een hoorzitting plaats om vertegenwoordigers van Defensie, vakbonden en het bedrijfsleven de kans te geven hun visie te ontvouwen. Namens de NIDV bracht ik een aantal punten onder de aandacht. Een afgerond oordeel geven is nog niet mogelijk, omdat het beeld nog niet compleet is. Bovendien is onduidelijk hoe bijvoorbeeld de inschakeling van het bedrijfsleven, die ook politiek wordt gesteund, verder vorm zal krijgen. Duidelijk is wel dat alleen een doordachte samenwerking tussen krijgsmacht en bedrijfsleven de nadelen van de verkleining kunnen opvangen.

De bezuiniging van 1 miljard is fors en pijnlijk. Uitgaande van de gewenste investeringsquote van 20% betekent het dat jaarlijks 200 miljoen minder investeringen naar het bedrijfsleven vloeien. Dat zou ruwweg het verlies van 1000 banen kunnen betekenen, als de kansen tot samenwerking niet goed worden benut.

Werkgelegenheid in de regio

Door de verkleining wordt opgeleid defensiepersoneel overtollig. Gelijktijdig zien we door de vergrijzing een blijvende vraag naar goed opgeleid personeel bij het bedrijfsleven, ook in onze sector. Goede afstemming is nodig. Het behoud en uitwisseling van kennis en ervaring is essentieel. Het bedrijfsleven is bereid om kennis en ervaring te delen en mensen uit te wisselen. Er liggen ook kansen in de regio's: Den Helder, Hoogeveen, Twente, Eindhoven en Woensdrecht. Op deze en andere locaties zien we initiatieven om de inschakeling van het bedrijfsleven te vergroten. Bestuurlijk draagvlak en ambitie zijn nodig om die plannen uit te werken. De politiek lijkt tot dusver onvoldoende oog te hebben voor het economisch belang van Defensie en de defensiegerelateerde industrie. Men lijkt soms te vergeten dat bezuinigingen op Defensie ook leiden tot minder inkomsten en minder werk in de regio. Soms kan de aantrekkelijke vraag uit het bedrijfsleven het banenverlies compenseren, maar dan moet de politiek ook zekerheid bieden. Denk bijvoorbeeld aan het JSF-project dat de werkgelegenheid voor velen kan garanderen. Wie de krijgsmacht wil verkleinen én gelijktijdig het JSF-programma wil stoppen, brengt de economie grote schade toe. In Drenthe zijn de landmacht en Fokker Hoogeveen de grootste werkgevers.

Het bedrijfsleven juicht voorgenomen investeringen in nieuwe technologie toe. De beleidsbrief van Defensie noemt expliciet cyber security en onbemande vliegtuigen. Het bedrijfsleven heeft op deze gebieden veel kennis in huis. Het NIDV-platform Onbemande Vliegtuigen staat klaar om aan de slag te gaan.

Outsourcing bewezen

Kansen liggen niet alleen bij productie, maar ook bij onderhoud. Outsourcing heeft zich al in de praktijk bewezen, ook in Uruzgan. Denk aan de Bushmaster, de Viking en de Scania voertuigen, waarvan het bedrijfsleven al de instandhouding verzorgt. Dit zou de hoofdlijn voor de toekomst moeten zijn. Er zijn al clusters voor onderhoud van helikopters, de F-16 en ander materieel. De operationele commandanten van marine, land- en luchtmacht worden weer verantwoordelijk voor de gereedstelling van hun hoofdwapensystemen. Zij zullen zich de vraag stellen of het bij de drie grote onderhoudsbedrijven van de krijgsmacht mogelijk is een betere inzetbaarheid tegen minder kosten te realiseren. De NIDV zal graag meedenken.

De defensiemarkt is geen gewone vrije markt, maar dominant politiek van aard. Het realiseren van de aanpassingen staat of valt met politiek leiderschap en met het slim toepassen van procedures en regels in Europees verband. Alleen door samenwerking kunnen de gevolgen van de bezuinigingen worden beperkt en worden voorkomen dat kennis en werkgelegenheid naar het buitenland verdwijnen. De sterk verkleinde krijgsmacht kan niet langer volledig zelfverzorgend zijn, zoals ten tijde van de dienstplicht. Voor logistieke ondersteuning, dienstverlening en instandhouding is echter het Nederlandse bedrijfsleven de klok rond inzetbaar. Dat is een grote geruststelling voor militairen op uitzending en dat moet zo blijven. Defensie beseft nog onvoldoende dat het behoud van een nationale industriële basis ook van strategisch belang is. De paradox is dat door oog te hebben voor het nationale belang tegelijk de mogelijkheden tot internationale samenwerking worden vergroot. Om te kunnen samenwerken, moet je namelijk ook iets te bieden hebben.

Cent van Vliet
Directeur NIDV

Een gratis abonnement op dit magazine

U bent werkzaam bij de overheid en actief betrokken bij materieelverwerving, beleids-voorbereiding en/of communicatie? Dan kunt u gratis een persoonlijk exemplaar van dit magazine ontvangen. Dat geldt

uiteraard ook voor werknemers van bedrijven die bij de NIDV zijn aangesloten. Ga naar onze website www.nidv.eu en vul daar online het aanvraagformulier in.

AHOY Rotterdam – 1 december 2011 NIDV Symposium en Tentoonstelling Noteer alvast en kijk op www.nidv.eu

Colofon

Stichting Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid (NIDV)

Prinsessegracht 19
2514 AP Den Haag

Telefoon : (070) 364 48 07

Fax : (070) 365 69 33

E-mail : info@nidv.eu

Internet : www.nidv.eu

Het nieuwsmagazine verschijnt 4 keer per jaar

Eindredactie

Mat Herben

Abonnementen

Deelnemers en medewerkers bij de overheid ontvangen dit blad gratis

Advertentieverkoop

Stichting NIDV

Mevrouw S. Sahadew Lall

Telefoon : (070) 364 48 07

Vormgeving en druk

HENK Grafimedia Center, Belfeld

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave, mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijke toestemming van de uitgever.

Beurzen 2011

In de kalender hieronder is weergegeven wat de belangrijkste export evenementen in 2011 zijn op het terrein van Defensie en Veiligheid. Uit de belangstellingsregistratie onder bedrijven blijkt dat de volgende evenementen sterk in de belangstelling staan: Imdex, IDEF, MAST en DSEI.

Na afronding van de werving voor deze evenementen in december zal duidelijk zijn welke drie van deze vier evenementen kunnen rekenen op steun van de overheid door subsidie en een overheidsdelegatie. Voor informatie over deelname kunt u contact opnemen jan.van.grinsven@gielissen.nl of via marc.soeteman@nidv.eu

2011

MAST: 31 mei t/m 2 juni, Marseille.

DSEI: 13 t/m 16 september, Londen

NIDV: Symposium en Tentoonstelling, 1 december 2011, Rotterdam

MARINEDAGEN: 1, 2 en 3 juli, Den Helder

LUCHTMACHTDAGEN: 16 en 17 sept, vlb Leeuwarden

NIDV Kernteam

Drs. C. van Vliet, Directeur – **A. Schild**, Manager Business Development

Luchtmacht, secretaris NIFARP –

Drs. M. Soeteman, Manager Business Development

Marine, voorzitter NiMa –

Mr. R.H. van Dort, Voorzitter

C2TP-platform, Manager Business Development

ICT, Marechaussee en

Landmacht – **G. Brayé**, Datamanager –

Mevr. S. Sahadew Lall, Officemanager –

Mevr. L.G.D. Mayer, Secretaresse –

Drs. M. Kerssen, Innovatie medewerker –

Mevr. N.M. Rosbergen, secretaresse.

NIDV Supportteam

Drs. E.A. van Hoek, Adviseur

Internationale Samenwerking –

Kolmans b.d. B. van Lierop, Adviseur

Marine – **Kol b.d. ir. J.L. Velmans**,

Adviseur Landmacht – **Kol b.d.**

V.J. Utermöhlen, Adviseur Luchtmacht

en DMP Projecten – **M. Herben**, Senior

Adviseur Nationale Veiligheid –

G. van Loon, adviseur Export – **J. de Die**,

adviseur Simulatie & Training.

Algemeen Bestuur Stichting NIDV

Drs. J. Gmelich Meijling, Voorzitter –

H. van Ameijden, Damen Schelde Groep

BV – **H.J. Vink**, Stork Fokker AESP BV –

W. Tijsterman, Klein Poelhuis –

D. Mackintosh, Bayards Aluminium

Constructies – **J.H.M. Simons**, Capgemini

BV – **G.J. Edelijn**, Thales BV – **Ing. H. de**

Groot, ADSE – **J.W. Kelder VADM b.d.**,

TNO – **ir. C. Haarmeijer** - Re-lion –

S. Miegies, CityGIS BV

**NIDV Symposium & Tentoonstelling
Ahoy Rotterdam - 1 december 2011
Informatie en aanmelding: www.nidv.eu**

**DEFENSIE &
VEILIGHEID**

Stichting Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid

Go with the engine that's already crossed
the design, engineering and sound barriers.

With nearly 700 flights, 1,000 flight hours and more than 21,000 ground test hours, the Pratt & Whitney F135 engine has met all of its government performance criteria and is ready for use by the warfighter today. Pratt & Whitney is delivering F135 production engines, powering the F-35 flight test program and has successfully powered 57 flawless vertical landings. Learn more at f135engine.com.

It's in our power.™

Pratt & Whitney
A United Technologies Company